

De samenwerking tussen voorschoolse
voorzieningen in het kader van de
harmonisatie

Yolande Emmelot
Annemiek Veen
Anna Heurter
Carolien Bongers
Nadine de Roode
Anne Luc van der Vegt

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Emmelot, Y., Veen, A.M., Heurter, A.M.H., Bongers, C., Roode de, N., Vegt van der, A.L.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapport 846, projectnummer 40418)

ISBN 978-90-6813-908-2

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Plantage Muidersgracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstamminstituut.uva.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2010

Vooraf

Dit onderzoek is onderdeel van een ‘drieluik’, bestaande uit twee onderzoeksdelen en een stimuleringsdeel. Deze publicatie betreft de twee onderzoeksdelen: een survey onder pilots die in 2008 gebruik maakten van de subsidieregeling Kinderopvang van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, uitgevoerd door het Agentschap van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en een beschrijving van ‘good practices’ van samenwerkingsverbanden van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. De ‘good practices’, die worden gepubliceerd op de website www.wetoke.nl, zijn geselecteerd op basis van de gegevens uit de resultaten van de survey. Het survey is uitgevoerd door het (SCO-) Kohnstamm Instituut, de ‘good practices’ zijn uitgevoerd door Sardes. Het stimuleringsdeel betreft een studiedag georganiseerd door het Nederlands Jeugd Instituut (NJI). De studiedag vond plaats op 5 november 2009 en was georganiseerd voor deelnemers aan de pilots om de onderlinge informatie-uitwisseling tussen de pilots te stimuleren en van elkaars ervaringen te leren. Alle onderdelen van het drieluik werden uitgevoerd in het najaar van 2009, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Deel I van deze publicatie bevat de rapportage van de survey, deel II bevat de beschrijving van de ‘good practices’. In deel I is een samenvatting en conclusies opgenomen. Deel II sluit af met conclusies.

Inhoudsopgave

Deel I: De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie	1
1 Inleiding	3
2 Resultaten	5
2.1 De inhoud van de samenwerking	5
2.2 De resultaten van het samenwerkingsproject en de mate van tevredenheid over de bereikte resultaten	11
2.3 Knelpunten en belemmeringen	17
3 Samenvatting en conclusies	19
Slotbeschouwing	23
Deel II: Voorbeelden van harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk	25
1 Inleiding	27
1.1 Selectie van projecten	27
1.2 Bezoeken aan projecten	30
1.3 Opzet van de beschrijvingen van de projecten	31
1.4 Beperkingen en tekortkomingen van de projecten	32
2 Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (Almere)	35
3 Groot bereik van kinderen die VVE nodig hebben (Roelofarendsveen)	43
4 Goede mix van kinderen van verschillende achtergronden (Wageningen)	49
5 Samenwerking met het basisonderwijs (Groningen)	55
6 Samenwerking met zorg en welzijn (Eibergen)	63
7 Efficiënt gebruik van ruimten (Ridderkerk)	69

8	Efficiënte inzet van personeel (Venray)	77
9	Conclusies	85
	Bijlage bij deel I	89
	Recent uitgegeven Kohnstamm Instituut rapporten	107

Deel I: De samenwerking tussen voorschoolse
voorzieningen in het kader van de
harmonisatie

Yolande Emmelot
Annemiek Veen
Anna Heurter

Kohnstamm Instituut, februari 2010

1 Inleiding

In het coalitieakkoord van het huidige kabinet is harmonisatie aangekondigd van het voorschoolse stelsel van kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en voor- en vroegschoolse educatie (VVE) met betrekking tot wet- en regelgeving, financiering, kwaliteit en toezicht. De wettelijke basis voor harmonisatie wordt gevormd door het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE). De ministerraad heeft inmiddels ingestemd met indiening van het wetsvoorstel bij de Tweede kamer. De wet zou op 1 augustus 2010 in werking moeten treden.

Het algemene doel van het wetsvoorstel is de ontwikkelingskansen van kinderen in kindercentra en peuterspeelzalen te vergroten. Dit moet bereikt worden door:

- verhoging van de kwaliteit van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk;
- versterking van de regierol van gemeenten met het oog op voorschoolse voorzieningen
- het creëren van een goed stelsel van handhaving en toezicht hierop.

Als gevolg van de motie Hamer-Sterk heeft het Ministerie van OCW binnen de subsidieregeling kinderopvang ruimte gemaakt om de samenwerking tussen kinderopvangcentra en peuterspeelzalen te stimuleren (thema c uit de subsidieregeling). Organisaties voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk die hiervan gebruik wilden maken konden hiertoe tussen 1 september en 1 oktober 2008 een subsidieaanvraag indienen bij het Agentschap van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Dit heeft geresulteerd in 138 pilots, bestaande uit peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, verspreid over het land, die vormgeven aan deze harmonisatie. In deze rapportage wordt verslag gedaan van een survey onder deze pilots, die plaatsvond in september 2009. De bedoeling van deze survey is inzicht te geven in de stand van zaken van de samenwerking tussen de verschillende voorschoolse voorzieningen en de belemmerende en bevorderende factoren in kaart te brengen.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het Ministerie formuleerde hiertoe de volgende onderzoeksvraag: Op welke manier heeft de subsidie bijgedragen aan de harmonisatie van onderaf, te meten aan de vorm, inhoud en duurzaamheid van de samenwerkingsverbanden? Met het oog op het doel van het onderzoek en de verbinding met de stimuleringsopdracht, is deze vraag gespecificeerd in de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de stand van zaken bij het komen tot vormen van harmonisatie tussen kinderopvang en peuterspeelzalen binnen de gesubsidieerde projecten (proces)?
  - a. Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren in dit proces?
  - b. In hoeverre lijkt de strategie (harmonisatie van onderaf) bij te dragen aan het welslagen van vormen van harmonisatie?
  - c. In hoeverre zijn de projecten tevreden met het proces en de strategie?
2. Wat zijn de eventuele opbrengsten van de projecten op de acht gebieden? In hoeverre zijn de projecten tevreden met de opbrengsten?

De survey is uitgevoerd via een webenquête onder alle gesubsidieerde projecten. In deze rapportage rapporteren we in het volgende hoofdstuk de onderzoeksresultaten aan de hand van de volgende onderwerpen:

- De inhoud van de samenwerking, naar doelen, doelgroep, werkwijze;
- De resultaten van het samenwerkingproject en de mate van tevredenheid over de bereikte resultaten;
- Knelpunten bij de uitvoering en mogelijke oplossingen.

Hoofdstuk 3 is een puntsgewijze samenvatting van de resultaten. We sluiten af met een slotbeschouwing. In de bijlage is een groot aantal tabellen opgenomen, waar in de tekst naar verwezen wordt.

2 Resultaten

De resultaten zijn gebaseerd op de antwoorden van 96 van de 138 projecten. Dat betekent een responspercentage van 70 procent. De enquête is ingevuld door verschillende functionarissen. Bij de voorgegeven functies gaf ruim 41% van de respondenten aan directeur/locatiemanager van een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf te zijn, bijna 19% was stafmedewerker/pedagogisch begeleider en slechts 1% bestuurslid. De overige respondenten (38,5%) bekleedden een andere functie, zoals ‘procesbegeleider’, coördinator/manager peuterspeelzaal en kinderdagverblijf, manager relatiebeheer en adjunct directeur. De resultaten van het onderzoek zijn in tabelvorm weergegeven in de bijlage. Hier en daar wordt in de tekst naar deze tabellen verwezen.

2.1 De inhoud van de samenwerking

Wie voeren het project uit?

De subsidie is in verreweg de meeste gevallen aangevraagd ter bevordering van de samenwerking tussen één of meer peuterspeelzalen en één of meer kinderdagverblijven. Bij een groot gedeelte van de projecten (52%) zijn één peuterspeelzaal en één kinderdagverblijf betrokken. Bij 13,5% van de projecten doen twee peuterspeelzalen en twee kinderdagverblijven mee. Ongeveer 30% van de samenwerkingsverbanden betreft meer dan twee kinderdagverblijven en peuterspeelzalen; bij 4,2% zijn zelfs meer dan vijf peuter-speelzalen en kinderdag-verblijven bij het project betrokken.

Het project waarvoor de subsidie is aangevraagd wordt in de helft van de gevallen uitgevoerd binnen instellingen in dezelfde gemeente (zie tabel d, bijlage). In bijna een kwart (23%) van de gevallen is het kader een specifiek project of concept, een

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

kindercentrum 0-4 of een brede school. Soms wordt het project uitgevoerd binnen instellingen van één bestuur (12,5 %), alleen binnen de eigen instelling (8,3%) of 'anders' (bijvoorbeeld uit twee gemeenten¹).

De meeste projecten zijn in 2009 van start gegaan (72%); een klein deel (28%) al in 2008. Veruit de meeste ondervraagden (87%) verwachten dat het project in 2010 afgerond zal zijn. De (verwachte) looptijd van de projecten bedraagt gemiddeld 15,4 maanden, maar varieert van drie maanden tot bijna 2,5 jaar.

Waar is de samenwerking op gericht?

Alle projecten is de vraag voorgelegd waar de samenwerking op gericht is, cq. welke verbetering men nastreeft met het project waarvoor de subsidie is aangevraagd. Uit de antwoorden in onderstaande tabel blijkt dat in vrijwel alle gevallen de samenwerking zowel op inhoudelijke als op organisatorische of facilitaire aspecten gericht is. Bij de inhoudelijke veranderingen ligt het accent op het curriculum cq. het pedagogisch programma (44%), het pedagogisch klimaat (44%) en visie-ontwikkeling of conceptvorming (43%). De belangrijkste veranderingen op organisatorisch terrein zijn een gezamenlijk gebruik van gebouwen en/of voorzieningen (ruim 50%), professionalisering van het personeel en uitbreiding en/of wijziging van taken van het personeel (beide in ruim een derde van de gevallen).

---

¹ In de meeste gevallen is 'anders' onder de andere (voorgecodeerde) categorieën onder te brengen.

Tabel 1: Terreinen waarop de samenwerking gericht is (aantallen pilots, percentages)

	Aantal	%
<i>Inhoudelijke verandering op het gebied van:</i>		
Curriculum / pedagogisch programma	42	43,8
Zorg	18	18,8
Kindvolgsysteem	17	17,7
Pedagogisch klimaat	42	43,8
Visie / concept	41	42,7
Andere inhoudelijke verandering, namelijk	49	51,0
<i>Vernieuwing/verandering in organisatie van de instelling(en) en personeelsbeleid, te weten:</i>		
Uitbreiding en/of wijziging van taken van het personeel	29	30,2
Inzetten van ander personeel dan pedagogisch medewerkers	8	8,3
Integraal personeelsbeleid/ beoordelingsbeleid	3	3,1
Professionalisering	37	38,5
Kwaliteitsbeleid / kwaliteitszorg	26	27,1
Inzet op nieuwe of verbeterde samenstelling groepen kinderen naar leeftijd	23	24,0
Inzet op nieuwe of verbeterde samenstelling groepen kinderen naar sociaaleconomische en/of etnische achtergrond	4	4,2
Samenwerking tussen 1 of meer peuterspeelzalen en 1 of meer kinderdagverblijven	90	93,8
Samenwerking met basisonderwijs	27	28,1
Samenwerking met andere instelling(en)	13	13,5
Andere organisatorische of personele verandering, namelijk	12	12,5
PR / informatievoorziening (ouders, wijk/buurt, etc.)	26	27,1
Vergroten van bereik en/of toegankelijkheid van gebouw en/of buitenruimte	13	13,5
Gezamenlijk gebruik van gebouw en / of voorzieningen	49	51,0
Anders, nl	12	12,5

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Hoe wil men de doelen bereiken?

Vervolgens is de respondenten gevraagd hoe men de gewenste verandering wil bereiken. De antwoorden staan in tabel b, bijlage. Uit de antwoorden komt naar voren dat de beoogde verandering vooral wordt bereikt via het:

- implementeren of invoeren van een aanpak of methode, bijvoorbeeld een VVE-programma (70%) of
- ontwikkelen van een programma, procedure of protocol (56%)
- samen leren via samenwerken (69%) of
- samen leren via het bij elkaar kijken in de groep (56%)
- samen leren via studiedagen, bijeenkomsten, uitwisseling met collega's (51%).

De samenwerking

We zagen al dat een groot deel van de projecten de samenwerking gestalte geeft door middel van samen leren, ontwikkelen en implementeren van programma's methodieken of protocollen, maar ook het inrichten van en komen tot gezamenlijk gebruik van ruimten en materialen. Om nadere informatie over de samenwerking te krijgen is de vraag gesteld welke vorm van samenwerking het best past bij het project in uitvoering. De respondenten konden kiezen uit een reeks van mogelijke samenwerkingsvarianten op inhoudelijk en organisatorisch vlak. De mate van belangrijkheid kon worden aangeven op een vierpuntsschaal lopend van 'niet' tot 'in sterke mate' van toepassing (zie tabellen e en f). Uit de antwoorden blijkt dat er gemiddeld meer inhoudelijk dan organisatorisch wordt samengewerkt. De respectievelijke scores op de schalen zijn 3,6 en 2,7. Hieronder zijn de mogelijke vormen van samenwerking geordend naar mate van belangrijkheid.

Inhoudelijke samenwerking betekent (alles gemiddeld in redelijke tot sterke mate):

- uitwisselen van opvattingen/ervaringen
- maken van afspraken over inhoudelijke taken en verantwoordelijkheden
- ontwikkelen gemeenschappelijke visie

- formuleren van gemeenschappelijke doelen
- vinden van een draagvlak voor de samenwerking
- afstemming van werkwijzen
- pedagogische afstemming
- werken aan een geïntegreerd aanbod.

Organisatorische afstemming betekent vooral:

- delen/gezamenlijk gebruik van ruimten
- delen/gezamenlijk gebruik van materialen
- samenbrengen van kinderen naar leeftijd
- samenbrengen van kinderen om efficiënte voorschoolse educatie te kunnen bieden.

Op welke doelgroep(en) is het project gericht?

Uiteindelijk zal natuurlijk elke verandering gericht zijn op de kinderen. Maar we hebben ook gevraagd naar de *directe* besteding van de subsidie. Als bijvoorbeeld spel- en leermateriaal voor de groepen is aangeschaft, dan is de subsidie primair voor de kinderen gebruikt. Als de subsidie is ingezet voor *training* van het personeel, dan zijn de pedagogisch medewerkers de primaire doelgroep van de subsidie. De exacte vraag luidde: ‘waar wordt de subsidie aan besteed, aan kinderen, teamleden of zaken die de ouders betreffen? De antwoorden staan in tabel c. Hieruit blijkt onder meer dat de subsidie vooral wordt ingezet ten bate van de pedagogisch medewerkers (86%). In driekwart van de projecten wordt de subsidie (daarnaast) direct ingezet voor de kinderen. Men kon een specificatie te geven van de doelgroep, bijvoorbeeld naar leeftijd. Hieruit blijkt dat in 45% van de gevallen het geld specifiek is ingezet voor de 2-4-jarigen. Het geld is vrijwel nergens ingezet voor de 0-2-jarigen. Bij een aanzienlijk deel van de projecten (29%) is het geld ingezet ten bate van kinderen met een achterstand, bijvoorbeeld op het gebied van taal. Slechts in 11% van de gevallen is het geld ingezet om meer kinderen (bijvoorbeeld uit een andere doelgroep dan waar

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

de instelling doorgaans door wordt bezocht) te bereiken. In 44% van de gevallen wordt het geld ingezet op ouders. Hierbij lijkt het vooral te gaan om informatievoorziening aan ouders, bijvoorbeeld over de organisatorische of inhoudelijke veranderingen in de instellingen.

Acht gebieden waarop harmonisatie tot stand moet komen

In de subsidieregeling Kinderopvang² worden acht gebieden onderscheiden waarop harmonisatie tot stand kan komen. Van de gesubsidieerde projecten wordt verwacht dat ze meerwaarde leveren op één of twee van deze gebieden. We vroegen de respondenten voor elk aandachtsgebied aan te geven in hoeverre het project doelen had geformuleerd op het betreffende aandachtsgebied. De mate waarin dit het geval is kon men aangeven op een driepuntsschaal (niet op gericht, enigszins op gericht, sterk op gericht). De antwoorden staan in tabel h in de bijlage. Uit de gegevens blijkt dat de meeste projecten zich op meerdere aandachtsgebieden richten. Een rangordening naar mate van belangrijkheid geeft het volgende beeld te zien (met tussen haakjes het aantal pilots dat er op gericht is en de score op de driepuntsschaal lopend van ‘niet op gericht’ tot ‘sterk op gericht’):

Gerichtheid op aandachtsgebieden binnen het thema samenwerking tussen kinderopvangcentra en peuterspeelzalen, naar mate van belangrijkheid:

1. Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (88; 2,6)
2. Een goed bereik van alle kinderen die voorschoolse educatie nodig hebben (78; 2,4)
3. Een efficiënt gebruik van ruimten (76; 2,4)
4. Een efficiënte inzet van personeel (75; 2,2)
5. Samenwerking met het basisonderwijs (68; 2,0)

---

² Wijziging subsidieregeling Kinderopvang, Staatscourant, 9 mei 2008, nr. 88, p. 20).

6. Een gevarieerd aanbod (naar openingstijden/opvangmogelijkheden) (61; 2,0)
7. Een goede mix van kinderen van verschillende (sociaal-economische en etnische) achtergronden (58; 1,9)
8. Samenwerking met andere instellingen op het gebied van zorg en welzijn (60; 1,8)

2.2 De resultaten van het samenwerkingsproject en de mate van tevredenheid over de bereikte resultaten

In hoeverre is de beoogde samenwerking tot stand gebracht?

Hoewel de wet OKE volgens planning per 1 augustus 2010 in werking zal treden, hangt de ontwikkeling naar meer samenwerking en afstemming tussen voorschoolse voorzieningen al langer in de lucht. Het is dus mogelijk dat sommige samenwerkingsverbanden, vooruitlopend op de wet, al eerder gestart zijn, al voor de subsidietoekenning. Nagevraagd is wanneer het project waarvoor de subsidie is aangevraagd, gestart is. We zagen al dat de meeste projecten gestart zijn in 2009. We gaan er maar vanuit dat de meeste pilots nog maar net begonnen zijn de beoogde samenwerking gestalte te geven. We hebben de pilots de vraag voorgelegd in hoeverre de beoogde samenwerking op dit moment al gerealiseerd is.

Uit de antwoorden op de vraag naar de mate van realisatie van de samenwerking antwoordt ruim een derde (36%) van de projecten de samenwerking gedeeltelijk te hebben gerealiseerd en bij nog eens ruim een derde (35%) is dit grotendeels het geval. Bijna 19% (17 projecten) heeft de samenwerking tussen één of meer peuterspeelzalen en één of meer kinderdagverblijven al volledig gerealiseerd. Hieruit zouden we kunnen concluderen dat een groot deel van de projecten al ver gevorderd is met het vormgeven van de samenwerking (zie tabel g).

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Wat is gerealiseerd?

Zoals we hierboven zagen, zijn veel projecten gericht op de door het ministerie van OCW vastgestelde aandachtsgebieden. Van de aandachtsgebieden waar men invulde er - sterk - op gericht te zijn, zijn we nagegaan in welke mate het betreffende aandachtsgebied al gerealiseerd is. Men kon kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: hier moeten wij nog aan beginnen; de eerste stappen zijn gezet; we staan hier halfweg; hiermee zijn we ver gevorderd; dit hebben we (vrijwel) gerealiseerd. De antwoorden staan in tabel j. Daaruit blijkt in de eerste plaats de grote variatie in vorderingen. Op vrijwel elk aandachtsgebied zijn er enkele projecten die aangeven dit aandachtsgebied (vrijwel) te hebben gerealiseerd en tegelijkertijd zijn er op elk aandachtsgebied ook projecten die aan het begin van het traject staan. Van alle antwoordmogelijkheden wordt het meest gekozen voor de optie 'de eerste stappen zijn gezet'. Dat betekent dat men dus dat men enerzijds aangeeft al ver gevorderd te zijn met de samenwerking, maar anderzijds dat op afzonderlijke aandachtsgebieden voor samenwerking nog stappen moeten worden gezet.

We hebben de aandachtsgebieden opnieuw gerangordend, maar nu naar de mate van realisatie, waarbij we alleen die pilots hebben meegenomen die zich op de betreffende aandachtsgebieden richten. Dat geeft het volgende beeld (met tussen haakjes het aantal pilots dat zich op het betreffende aandachtsgebied richt en de gemiddelde score op de vijfpuntsschaal lopend van 'nog niet aan begonnen' tot 'gerealiseerd').

Realisatie van aandachtsgebieden binnen het thema samenwerking tussen kinderopvangcentra en peuterspeelzalen, naar mate van belangrijkheid:

1. Een efficiënt gebruik van ruimten (76; 3,3)
2. Een efficiënte inzet van personeel (75; 2,9)
3. Samenwerking met andere instellingen op het gebied van zorg en welzijn (60; 2,8)
4. Een goed bereik van alle kinderen die voorschoolse educatie nodig hebben (78; 2,7)

5. Samenwerking met het basisonderwijs (68; 2,7)
6. Een kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (88; 2,5)
7. Een gevarieerd aanbod naar openingstijden/opvangmogelijkheden (61; 2,5)
8. Een goede mix van kinderen van verschillende (sociaal-economische en etnische) achtergronden (58; 2,5)

Hierboven is een rangordening aangebracht in het gemiddeld gerealiseerd hebben van de aandachtsgebieden. We zien dat de gemiddelden elkaar niet veel ontlopen. In tabel j is te zien dat de meeste pilots nog bezig zijn met het zetten van de eerste stappen. Dat geldt voor vrijwel alle aandachtsgebieden. Het meest gerealiseerd is er gemiddeld op het aandachtsgebied 'een efficiënt gebruik van ruimten'. Voor alle aandachtsgebieden geldt dat sommige pilots al halverwege zijn of zelfs ver gevorderd en dat nog weinig pilots een aandachtsgebied al gerealiseerd hebben. Opvallend is dat 'samenwerking met andere instellingen op het gebied van zorg en welzijn' door een deel van de pilots al vrij ver is gerealiseerd. Het gaat hierbij om een veelheid aan mogelijke samenwerkingspartners, zoals consultatie-bureau, jeugdhulpverlening, maatschappelijk werk, bibliotheek, logopedisten en dergelijke. Het ligt voor de hand dat de samenwerking met een of enkele van deze instellingen al voor de start van de pilot bestond. We weten niet of de samenwerking in het kader van de pilot (met meer partners) is uitgebreid of geïntensiveerd.

Veel samenwerkingsverbanden zijn gericht op 'het realiseren van een kwalitatief hoogstaand programma voor alle kinderen', maar de realisatie op dit aspect is nog relatief beperkt.

Het minst ver is men met het realiseren van 'een gevarieerd aanbod' en het komen tot 'een goede mix van kinderen van verschillende achtergronden'. Toch heeft een deel van de projecten hier al vorderingen op gemaakt. Bedacht moet worden dat het realiseren van een gemengde populatie geen eenvoudige onderneming is. Onderzoek

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

naar segregatieprocessen³ laat zien dat maatregelen om keuzeprocessen van ouders te sturen doorgaans weinig vruchten afwerpen. Tegelijkertijd is segregatie een zichzelf sturend proces. Mensen hebben de neiging om contacten te leggen met mensen die een vergelijkbare achtergrond en cultuur hebben. Dat weerspiegelt zich ook in de keuzes die ouders maken, voor een school of een voorschoolse voorziening. Het beïnvloeden daarvan is moeilijk, omdat het gaat om patronen in menselijk gedrag die ten dele rationeel en ten dele irrationeel zijn. Het is dus des te opvallender dat een aantal projecten (15, zie tabel j) meldt al vrij ver te zijn met het realiseren van dit doel. Ook hier zou de verklaring kunnen zijn dat deze projecten zich hier al langer op richten.

De resultaten toegelicht

In de rubriek ‘opbrengsten’ is in een open vraag nog apart gevraagd naar resultaten van het project. De gerapporteerde antwoorden zijn echter in veel gevallen geen resultaten (wat hebben we bereikt) maar beschrijvingen van activiteiten (wat doen we cq. hebben we gedaan). Voor zover resultaten gerapporteerd worden, variëren ze sterk. Uit de antwoorden blijkt onder meer dat een deel van de instellingen nog in de planfase verkeert: “Er worden gesprekken gevoerd en alle betrokken partijen zitten nog aan tafel. Er is een positieve grondhouding voor samenwerking maar tegelijkertijd spelen concurrentie en in zekere mate ook argwaan een rol”. “Wij hebben het projectplan klaar en zijn begonnen met de kennismaking van elkaars organisatie. Onze planning verloopt goed, wij liggen op schema. In oktober betrekken wij de pedagogisch medewerkers bij het project en gaan we het hebben over onze

---

³ Karsten, S., J. Roeleveld, G. Ledoux, C. Felix. D. Elshof (2002). Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut, SCO-rapport 642.
Gramberg, P.J., & Ledoux, G. (2005). Bestrijden van schoolsegregatie: dringend nodig, zinloos of onhaalbaar? In: T. Brasse & H. Krijnen (red.). Gescheiden of gemengd. Een verkenning van etnische concentratie op scholen in de wijk. Utrecht: Forum.

gezamenlijke visie en de samenwerking op de werkvloer. In mei 2010 gaan we starten met de uitvoering op de werkvloer". Verschillende projecten merken verheugd op dat draagvlak voor samenwerking tot stand is gebracht en "dat er enthousiasme is over de samenwerking bij leidsters, ouders en leiding". Andere concretere resultaten die genoemd worden zijn: "We hebben nu verlengde peuterspeelzaaldagen en peuterspeelzaalwerk binnen de dagopvang", "Er is een gezamenlijk gebruik van een ruimte", "Twee peuterspeelzalen bieden samen peuteropvang voor halve dagen". Enkele respondenten leggen een relatie met de subsidieregeling: "De subsidie biedt mogelijk-heden om in kortere tijd meer resultaten te behalen. De invoering van een volgsysteem is daardoor versneld en de inhoudelijke samenwerking tussen de kinderopvang en de peuterspeelzaal is planmatiger opgezet". Of: "De subsidie gaf ons de mogelijkheid om in kleine groepen te gaan werken een peuterleidster Piramide van het peuterspeelzaalwerk in te zetten om gericht met de doelgroepkinderen te werken. Deze leidster coacht nu de leidsters van het kinderdagverblijf, die een training volgen, waardoor we maximaal effect uit de training halen". En ten slotte: "inzet van een pedagoog voor groepsobservaties en geregelde themabijeenkomsten voor ouders van de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf; gezamenlijke themaplanning peuterspeelzaal, kinderopvang en basisschool".

Stimulerende werking van de subsidieregeling

Hoewel lang niet overal aanwijsbare resultaten of opbrengsten van het project te melden zijn rapporteert het grootste deel van de respondenten desgevraagd dat de subsidieregeling een stimulans is geweest voor de beoogde samenwerking: het merendeel (bijna 85%) van de projecten rapporteert dat de subsidie een tamelijk grote tot grote stimulans (geweest) voor de beoogde samenwerking (zie tabel n).

Hierbij is de respondenten gevraagd een oordeel te geven over de verschillende onderdelen van de subsidieregeling. Uit de antwoorden blijkt dat de respondenten gemiddeld enigszins tot tamelijk tevreden zijn over de procedurele aspecten van de

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

subsidieregeling, zoals de wijze van aanvragen en de wijze van verantwoording afleggen zie tabel p. De respondenten zijn tamelijk tevreden met de omvang van de subsidie. Ze zijn gemiddeld ook tamelijk tevreden met de kans die de subsidie biedt om samenwerking in eigen tempo tot stand te brengen. Het meest tevreden zijn de respondenten gemiddeld over de mate waarin de subsidie positief bijdraagt aan de organisatie en de kans die de subsidie biedt om samenwerking tussen peuterspeelzalen en kinderopvang lokaal vorm te geven. Over dit laatste is maar liefst tweederde van de projecten zeer tevreden.

Hoe ingrijpend is de samenwerking?

Het naar elkaar toegroeien vraagt veranderingen in beide typen instellingen. We hebben de respondenten de vraag voorgelegd hoe ingrijpend men die veranderingen vindt. Een derde van de instellingen ervaart de veranderingen als gevolg van het project als niet tot nauwelijks ingrijpend. De meeste respondenten echter (ruim de helft) vinden de verandering tamelijk tot zeer ingrijpend. In de ruimte voor toelichting vult een aantal projecten in dat de samenwerking voor kinderdagverblijven ingrijpender is dan voor peuterspeelzalen, met name vanwege de beoogde inhoudelijke veranderingen naar een meer ontwikkelingsstimulerende aanpak.

Duurzaamheid van de samenwerking

Om een idee te krijgen van de duurzaamheid van de samenwerking is de respondenten gevraagd in hoeverre men denkt de samenwerking in de naaste toekomst te kunnen continueren, na beëindiging van de subsidie. Hieruit blijkt dat de aangegane samenwerking in vrijwel alle projecten gecontinueerd of zelfs –in ruim de helft van de projecten- wordt uitgebreid, zie tabel q.

Tevredenheid over het verloop van het project

In hoeverre zijn de respondenten tevreden over het verloop van de beoogde verandering? Gemiddeld zijn de respondenten in redelijke mate tevreden (score 2,9 op vierpuntsschaal lopend van niet tot sterk van toepassing) over de samenwerking en over de (voorlopige) opbrengsten (zie tabel k).

2.3 Knelpunten en belemmeringen

Welke knelpunten zijn er tot nu toe geweest bij de uitvoering van het project? Grote knelpunten zijn er gemiddeld niet geweest, zie tabel m. (Gebrek aan) tijd is het meest genoemde knelpunt. Het gaat blijkens de toelichting van een aantal respondenten om verschillende punten: de planning is niet gehaald, omdat de voorbereidingsfase veel tijd kostte; er is teveel tijd gaan zitten in overleg; tijdsinvesteringen worden niet altijd vergoed. Dat laatste geldt vooral voor pedagogisch medewerkers in de peuterspeelzalen: zij hebben vaak onvoldoende taakuren voor werkzaamheden buiten de groep. Een respondent formuleert: ‘de training vraagt ook extra overleg, die eigenlijk niet in de aanstelling van de peuterleidsters zit’ en: “Er wordt extra inzet van pedagogisch personeel gevraagd; het financieren van die uren zit niet in de pilot”. De kinderopvang is wat dit betreft vaak wat ruimer bedeed met overheaduren. (Gebrek aan) financiën vormt het tweede knelpunt. Hierbij gaat het vaak ook om onvoldoende financiering om de extra tijd die het project kost, te kunnen bekostigen. Knelpunten op het gebied van draagvlak en houding van personeel worden als volgt toegelicht: het personeel ziet elkaar als concurrenten en er is angst bij het personeel om te veranderen. Het creëren van draagvlak kost tijd, met name ook de informatie-uitwisseling die nodig is om bekend te raken met elkaars werkwijzen. Knelpunten die ervaren worden in de houding en het gedrag van het bestuur hebben vaak te maken met een gering onderling vertrouwen en verschil in professionaliteit van de besturen. De rol van de gemeente vormt ook in diverse projecten een knelpunt. Eén van de

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

projecten licht dit als volgt toe: “De gemeente durft niet mee te kijken naar de mogelijkheden die een kindercentrum biedt en houdt star vast aan subsidieverordeningen’. Een ander meldt: “De gemeente is bereidwillig voor de duur van het project, maar zal daarna ons gezamenlijke product niet gaan financieren”. En een derde respondent merkt op: “De gemeente weet niet goed wat ze wil met dit project”. Belemmeringen liggen er verder in verschillen tussen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, met name de financiële en wettelijke kaders. De problemen liggen op allerlei niveaus, zoals de verschillen in CAO en aanstelling van het personeel en verschillen in ouderbijdrage. Deze belemmeringen worden genoemd, maar het zijn ook vooral dit type knelpunten dat in de projecten moet worden opgelost.

3 Samenvatting en conclusies

Het Ministerie van OCW stimuleert de samenwerking tussen kinderopvangcentra en peuterspeelzalen door middel van de subsidieregeling Kinderopvang, waarmee beoogd wordt harmonisatie van onderaf te bewerkstelligen. Dit onderzoek is bedoeld om de stand van zaken van de samenwerking in de gesubsidieerde projecten weer te geven. Hiertoe hebben de 138 projecten die in 2008 subsidie aanvroegen in september 2009 een webenquête ontvangen, die door 96 projecten werd ingevuld.

De algemene onderzoeksvraag die door middel van dit onderzoek beantwoord moest worden luidt:

Op welke manier heeft de subsidie bijgedragen aan de harmonisatie van onderaf, af te meten aan de vorm, de inhoud en de duurzaamheid van de samenwerkingsverbanden?

Allereerst blijkt uit de gegevens dat gekozen is voor kleinschalige projecten, de samenwerking betreft in de meeste gevallen één peuterspeelzaal en één kinderdagverblijf.

Opvallend is de inhoudelijke gerichtheid van veel samenwerkingsverbanden. Veel projecten zijn bezig met of begonnen vanuit de inhoud. Er is veel aandacht voor het pedagogisch programma, het pedagogisch klimaat en visie- en conceptontwikkeling. Verder blijkt er ook veel aandacht voor facilitaire zaken, zoals het gezamenlijk gebruik van gebouwen en voorzieningen. En voorts voor een efficiënte inzet van het personeel. In de meeste projecten richt men zich op verbetering van de professionalisering van het personeel. Hierbij wordt vooral gekozen voor de strategie

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

van het 'samen leren', bijvoorbeeld via samenwerken, bij elkaar kijken in de groep, gezamenlijke studiedagen, bijeenkomsten en collegiale uitwisseling.

De projecten zijn nog maar relatief kort bezig. Toch geeft een deel te kennen al in een ver gevorderd stadium van samenwerking te zijn. Als het gaat om de door het Ministerie van OCW geformuleerde aandachtsgebieden binnen het subsidiethema samenwerking peuterspeelzalen en kinderopvang, dan geldt dat vooral voor een efficiënt gebruik van ruimten, de samenwerking met andere instellingen op het gebied van zorg en welzijn en met het basisonderwijs (hier lagen mogelijk al relaties) en een efficiënte personeelsinzet. Toch zijn veel pilots nog bezig met het zetten van de eerste stappen op de door OCW geformuleerde aandachtsgebieden. Mogelijk is de nadruk op de inhoud en de inhoudelijke samenwerking een verklaring voor het feit dat er minder aandacht is voor de vorm, bijvoorbeeld integraal personeelsbeleid of een gevarieerd aanbod naar openingstijden en opvangmogelijkheden. Ook met de kwaliteitsverhoging van het aanbod, een belangrijk doel van veel instellingen, is men minder ver gevorderd.

Het naar elkaar toegroeien vraagt veranderingen in beide instellingen. In veel projecten ervaart men deze veranderingen als ingrijpend, vooral voor de kinderopvang waar het personeel zich vaak een andere werkwijze eigen gaat maken en moet toegroeien naar een meer systematische en ontwikkelingsgerichte aanpak. Toch zijn de meeste projecten tevreden over het verloop van het project en de voorlopige resultaten. De subsidieregeling betekende in veel projecten een stimulans voor de samenwerking. De pilots zijn tevreden over de kans die de subsidie biedt om samenwerking tussen kinderopvang en peuterspeelzalen lokaal vorm te geven en in eigen tempo tot stand te brengen. Ook is men tevreden over de bijdrage van de subsidie aan de organisatie. Veel projecten verwachten ook na beëindiging van de subsidie de in gang gezette samenwerking verder te versterken of zelfs uit te breiden.

Samenvatting en conclusies

Hieruit leiden we af dat er geen sprake is van vrijblijvendheid maar dat de samenwerking in elk geval een duurzaam karakter

Knelpunten bij de uitvoering liggen vooral op het financiële vlak. Pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen kampen vaak met kleine aanstellingen en te weinig uren voor overhead, die nodig is voor werkzaamheden buiten de groep, ten bate van de samenwerking en de professionalisering (training samenwerking, overleg). Verder liggen er belemmeringen in de context: de gemeente of het eigen instellingsbestuur werken onvoldoende mee. Gemeenten hebben vaak nog geen of onvoldoende doordacht beleid geformuleerd ten aanzien van hun voorschoolse voorzieningen. De instellingen voelen zich hierdoor onvoldoende ondersteund en zijn onzeker over de toekomst van de samenwerking.

Belangrijke knelpunten bij de samenvoeging liggen in de verschillen in financieringsstructuur, wettelijke kaders en aanstellingsvormen van het personeel. Welke oplossingen hiervoor gevonden worden komt uitgebreider aan de orde in de beschrijving van de 'good practices'.

Slotbeschouwing

De meeste respondenten beschouwen de beoogde integratie van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven als een substantiële verandering. Dat is ook heel begrijpelijk, het gaat om een samengaan van twee weliswaar globaal vergelijkbare instellingen, die echter van oudsher op allerlei terreinen verschillen. Op de werkvloer komen deze verschillen samen. De pilots waren vooral bedoeld om na te gaan hoe de instellingen de bestaande verschillen overbruggen en er in slagen oplossingen te bedenken voor knelpunten die de samenwerking belemmeren. Welke oplossingen gekozen worden is onder meer onderwerp van de inventarisatie van de good practices door Sardes, die gepubliceerd zullen worden op www.wetoke.nl.

Dit onderzoek concentreerde zich op de door OCW geformuleerde aandachtsgebieden. Ieder van deze aandachtsgebieden is een complex vraagstuk op zich. Dat geldt bijvoorbeeld voor het bereiken van 'een goede mix van kinderen van verschillende achtergronden'. Want wanneer en op grond van welke criteria is sprake van een goede mix? Het toewerken naar een meer heterogene populatie kinderen vergt een zeer afgewogen beleid en het bereiken van resultaten op dit terrein is afhankelijk van allerlei factoren, die maar beperkt door het eigen instellingsbeleid te beïnvloeden zijn. Dat geldt bijvoorbeeld ook ten aanzien van de teamsamenstelling en de inzet van personeel. De individuele samenwerkingsverbanden staan voor de opgave om de leidsters in één team onder te brengen, maar de pedagogisch medewerkers van de beide typen voorzieningen, de peuterspeelzalen en de kinderdagverblijven werken onder verschillende CAO's, met verschillende arbeidsvoorwaarden en een verschillende salariering. En het geldt ook voor de huisvesting. Peuterspeelzalen en kinderdagverblijven zijn vaak te klein behuisd om hun aanbod uit te breiden. Peuterspeelzalen moeten hun ruimten uitbreiden of anders inrichten om te kunnen laten slapen of rusten en te eten; kinderdagverblijven moeten

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

ruimte bieden om een VVE-programma te kunnen bieden of anderszins meer individuele of kleine groepsactiviteiten met kinderen te kunnen doen. Als men samengaat, is er vaak een groter gebouw nodig om het werk van beiden in een locatie te huisvesten. Dat vergt verbouwingssubsidies en vergunningen en hiermee dus steun van de lokale overheid. Vandaar dat diverse respondenten in dit onderzoek wijzen op de onontbeerlijke steun vanuit de gemeenten bij de integratie van de voorzieningen. Het verhogen van de pedagogische kwaliteit staat weliswaar hoog op het prioriteitenlijstje van veel samenwerkingsverbanden maar ook het bereiken van resultaten op dit aandachtsgebied vergt tijd en zorgvuldig beleid. Met name op het vlak van de pedagogische kwaliteit en de inhoudelijke samenwerking is er in de pilots nog een weg te gaan. Hierbij moet bedacht worden dat er op veel plaatsen al vergaande verbindingen zijn tussen peuterspeelzalen en basisonderwijs (beide publieke voorzieningen). Daar komen nu de kinderdagverblijven (private voorzieningen) bij, die ook de keus voor een pedagogisch programma moeten gaan maken (in het beste geval) maar dat soms ook al gedaan hebben. In dat geval is al veel geld geïnvesteerd en is het lastig om dan vervolgens inhoudelijk met de peuterspeelzalen op één lijn te komen. En na zo'n voortraject kost het vervolgens nog minstens twee jaar om te leren werken met een kwalitatief hoogstaand pedagogisch programma, zo blijkt uit de ervaringen met de voor- en vroegschoolse educatie. Kortom, het bereiken van doelen op ieder aandachtsgebied afzonderlijk is een lange weg. Elk aandachtsgebied vraagt om een doordacht stappenplan en beleidsmatige onderbouwing, niet alleen van de kant van de samenwerkende instellingen, maar ook van de gemeente. Uit de webenquête blijkt (desondanks) optimisme bij de instellingen om de samenwerking gestalte te geven. Uit publicaties en onderzoek de komende jaren zal moeten blijken in hoeverre het samengaan van de verschillende typen voorzieningen voor jonge kinderen ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

Deel II: Voorbeelden van harmonisatie
kinderopvang en peuterspeelzaalwerk

gesubsidieerd vanuit de
subsidieregeling Kinderopvang

Nadine de Roode
Carolien Bongers
Anne Luc van der Vegt

Sardes, augustus 2010

1 Inleiding

In dit rapport wordt verslag gedaan van ‘good practices’ van harmonisatie tussen kinderopvang en peuterspeelzalen. Het rapport maakt deel uit van een ‘drieluik’, dat bestaat uit a) een webenquête door het Kohnstamm Instituut, onder organisaties die pilotprojecten hebben uitgevoerd die in 2008 gebruik maakten van de subsidieregeling Kinderopvang van het ministerie van OCW, uitgevoerd door het Agentschap van het ministerie van SZW, b) een studiedag, georganiseerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), c) de voorbeelden van ‘good practice’ die we in dit rapport beschrijven. De projecten in dit rapport worden ook gepubliceerd op de website www.wetoke.nl.

Op basis van de bevindingen van de webenquête, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut, is een selectie gemaakt van zeven projecten die kunnen dienen als voorbeelden van harmonisatie. Aan elk van deze projecten is een bezoek gebracht, op basis waarvan een beschrijving is gemaakt. In dit hoofdstuk presenteren we deze zeven projecten. De projectbeschrijvingen worden tevens toegankelijk gemaakt via het internet.

Ter inleiding op de projectbeschrijvingen wordt in dit eerste hoofdstuk beschreven hoe ze zijn geselecteerd en hoe de beschrijvingen tot stand zijn gekomen.

1.1 Selectie van de projecten

Bij de selectie is ernaar gestreefd om voorbeelden van harmonisatie te vinden die inspirerend kunnen zijn voor andere instellingen. Daarbij is gelet op zowel *diversiteit* en *kwaliteit*. Diversiteit, omdat de subsidieregeling Kinderopvang acht verschillende aandachtsgebieden heeft. Idealiter zouden de voorbeelden informatief moeten zijn

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

voor projecten op elk van deze aandachtsgebieden. Een ander aspect van diversiteit is dat zowel stedelijke projecten als projecten in plattelandsregio's zijn geselecteerd.

Het belang van kwaliteit behoeft in feite geen toelichting: het heet weinig zin om projecten te beschrijven die niet goed lopen en geen resultaat opleveren. Hoewel kwaliteit voorop moet staan, zijn niet uitsluitend projecten geselecteerd die in alle opzichten goed georganiseerd zijn. Bij sommige projecten zijn er aanwijsbare tekortkomingen. Deze hebben bijvoorbeeld te maken met het gescheiden houden van publieke en private geldstromen en het naleven van kwaliteitsnormen die gelden voor de kinderopvang. Voor zover dit het geval is, wordt beschreven hoe de tekortkomingen dienen te worden opgelost.

Werkwijze

De selectie is uitgevoerd in twee stappen: een voorselectie en een definitieve selectie.

1. Voorselectie

De voorselectie is uitgevoerd op basis van:

- de beknopte projectbeschrijvingen van het Agentschap SZW;
- de inventarisatie van de stand van zaken (het survey-onderzoek).

Op basis van de antwoorden op deze vragen is een voorselectie gemaakt van 24 projecten, aan de hand van de volgende criteria.

Kwaliteit: voortgang en opbrengsten van het project

De antwoorden op het survey wijzen erop dat het project goed verloopt. Dit betekent:

- het project loopt volgens plan;
- eventuele hindernissen in de uitvoering zijn succesvol opgelost;
- het project heeft een duidelijke opbrengst: de in het plan gestelde doelen of de tussendoelen die daartoe moeten leiden, worden bereikt.

Diversiteit: alle aandachtsgebieden moeten vertegenwoordigd zijn

Er zijn acht aandachtsgebieden aangewezen waarop de projecten meerwaarde kunnen hebben. Per gebied zijn bij de voorselectie enkele projecten geselecteerd. De meeste projecten beogen overigens meerwaarde te bieden op meer dan één gebied.

Diversiteit: projecten uit stedelijke en plattelandsgebieden

In grote steden krijgt harmonisatie vaak anders, en om andere redenen gestalte dan in de meer rurale regio's (bijvoorbeeld: grote steden willen het segregatievraagstuk aanpakken terwijl kleinere gemeenten het voorzieningenniveau in stand wensen te houden). Op plekken waar sprake is van een sterke concentratie van doelgroepkinderen zal de harmonisatie er anders uitzien dan op plaatsen waar deze kinderen meer verspreid zitten.

Definitieve selectie

Met de contactpersonen van de 24 voorgeselecteerde projecten zijn telefonische vraaggesprekken gehouden. Daarmee is meer duidelijkheid verkregen over hoe het project loopt en wat de succesfactoren zijn.

Tijdens het vraaggesprek kwamen onder andere de volgende punten aan de orde:

- Beloftevolle aanpak: het projectplan is goed en concreet uitgewerkt; er is een originele invalshoek gekozen.
- Verloop van het project: Hierbij wordt ingegaan op draagvlak, eventuele hindernissen die zijn overwonnen, de wijze waarop men de doelen in het vizier houdt, kosteneffectiviteit van het project.
- Schaal: hoeveel (locaties van) peuterspeelzalen en kinderdagverblijven zijn betrokken? Gaat het alleen om kinderdagverblijven/peuterspeelzalen of is ook de gemeente, consultatiebureaus en eventuele anderen betrokken?
- Overdraagbaarheid: de aanpak moet zo in elkaar zitten dat anderen er iets aan hebben, dat de aanpak (eventueel aangepast aan de eigen situatie) kan worden overgenomen.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

- Duurzaamheid: het moet aannemelijk zijn dat de samenwerking voortduurt en uitgebouwd kan worden na afloop van het project, en dat de resultaten beklijven.

Uiteindelijk zijn uit de 24 voorgeselecteerde projecten zeven projecten gekozen om nader te beschrijven. Het gaat om de volgende projecten:

Tabel 1: Zeven voorbeelden van harmonisatie

Aandachtsgebied	Naam project	Plaats
Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen	Speelopvang	Almere
Goed bereik van alle kinderen die VVE nodig hebben	Fusie KDC en peuterspeelzaal	Roelofarendsveen
Goede mix van kinderen van verschillende achtergronden	pilot harmonisatie de Nude	Wageningen
Samenwerking met het basisonderwijs	Peuterarrangementen	Groningen
Samenwerking met zorg en welzijn	Kinderopvang en peuterspeelzaal samen sterk in jeugdbeleid	Eibergen
Efficiënt gebruik van ruimten	Samen Klimmen	Ridderkerk
Efficiënte inzet van personeel	Een goede start voor het Bruske	Venray

De zeven geselecteerde projecten hebben elk een ander primair aandachtsgebied. Voor het achtste aandachtsgebied, 'gevarieerd aanbod', is uiteindelijk niet een apart project geselecteerd, maar dit aandachtsgebied speelt wel een rol bij andere geselecteerde projecten.

1.2 Bezoeken aan projecten

Bij de geselecteerde projecten is een bezoek afgelegd, waarbij interviews en observaties zijn gehouden. Het doel van deze bezoeken was een concreet en levensecht beeld te kunnen schetsen van het project. Er is gesproken met de

vertegenwoordigers van de betrokkenen instellingen: peuterspeelzalen, kinderopvangcentra en – voor zover deze een belangrijke rol hebben in het project – gemeenten. Bij de gesprekken lag het accent op het aandachtgebied waarvoor het project in de eerste plaats meerwaarde heeft te bieden. Tijdens het bezoek zijn – indien relevant voor het project – ook groepen geobserveerd en wordt gesproken met pedagogisch medewerkers over het verloop en de opbrengst van het project.

1.3 Opzet van de beschrijvingen van de projecten

In de beschrijvingen komen diverse aspecten van de projecten aan bod. Om te bevorderen dat ze uitnodigen tot lezen, zijn ze opgezet in de vorm van vraaggesprek. In elke beschrijving wordt aandacht besteed aan inhoud, vorm, opbrengst en toekomst van het project. De beschrijving wordt gegeven aan de hand van de volgende vragen:

- *Inhoud:* Hoe ziet het project er in grote lijnen uit? Waarom begonnen jullie hieraan?
- *Vorm:* Hoe is de samenwerking georganiseerd? Waar is de meeste energie in gaan zitten, wat zijn de valkuilen?
- *Opbrengst:* Welk succes hebben jullie je geboekt? Wat maakt het project tot een succes? Wat kunnen anderen leren van dit project?
- *Toekomst:* Hoe gaan jullie verder?

Daarnaast worden sommige aspecten van het project toegelicht in kaderteksten, met een meer zakelijk karakter.

De beschrijvingen kunnen geen recht doen aan alle aspecten van de projecten. Het accent ligt op het thema waarbij het project is geselecteerd.

Op de internetversie worden ook foto's van de projecten geplaatst en contactgegevens van de betrokken organisaties.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

1.4 Beperkingen en tekortkomingen van de projecten

Hoewel de zeven projecten tezamen een aardige staalkaart vormen van mogelijke aanpakken van harmonisatie, zijn niet alle projecten schoolvoorbeelden van goed georganiseerde harmonisatie. Zoals gezegd zijn er bij sommige projecten aanwijsbare tekortkomingen. Deze hebben te maken met a) de kwaliteitseisen voor de kinderopvang en b) het maken van een duidelijk onderscheid tussen de geldstromen voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk. Omdat dit geldt voor enkele projecten, is het goed hierover vooraf iets op te merken.

Kwaliteitseisen kinderopvang

Wanneer instellingen voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk samenwerken, kan onduidelijkheid ontstaan over welke werksoorten ze precies aanbieden: kinderopvang, peuterspeelzaalwerk of iets er tussenin. Die onduidelijkheid is ongewenst, want het onderscheid tussen kinderopvang en peuterspeelzaalwerk is niet zonder consequenties. Alleen als sprake is van kinderopvang kunnen ouders recht doen gelden op de kinderopvangtoeslag. Voor peuterspeelzaalwerk is de toeslag niet bedoeld.

Een instelling kan alleen kinderopvang aanbieden als deze *geregistreerd* is als kindercentrum. Dit houdt tevens in dat de instelling voldoet aan alle *kwaliteitseisen* die gelden voor de kinderopvang. Deze eisen zijn vastgelegd in het toetsingskader voor dagopvang van de Inspectie van het Onderwijs. Dit toetsingskader bevat onder andere de volgende criteria:

- *Personeel*: alle beroepskrachten moeten beschikken over een passende beroepskwalificatie, zoals opgenomen in de CAO Kinderopvang, dat wil zeggen minimaal SPW3.
- *Veiligheid en gezondheid*: jaarlijks wordt een risico-inventarisatie gemaakt op het gebied van veiligheid en gezondheid, alsmede een protocol kindermishandeling

- *Accommodatie en inrichting:* Kinderen worden opgevangen in een stamgroep met een vaste groepsruimte, met minimumeisen betreffende vloeroppervlak en inrichting.
- *Groepsgrootte en leidster/kind-ratio:* Een groep met twee- en driejarigen bestaat uit maximaal 14 kinderen. De leidster/kind-ratio is 1:6 voor tweejarige kinderen en 1:8 voor driejarige kinderen.

Gescheiden houden van geldstromen

Zoals gezegd hebben ouders alleen recht op kinderopvangtoeslag als het kind verblijft op een plek die voldoet aan de kwaliteitseisen van kinderopvang en als de instelling die de opvang verzorgd is geregistreerd als kindercentrum. De consequentie is dat de geldstromen voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk gescheiden dienen te blijven. Ouders mogen niet een rekening krijgen voor kinderopvang als ze in feite gebruik maken van peuterspeelzaalwerk. Bij sommige samenwerkingsprojecten gebeurt dat wel. Er wordt één rekening verstuurd voor peuterspeelzaalwerk en kinderopvang, om het voor ouders gemakkelijk te maken. Het gevolg hiervan kan zijn dat ouders kinderopvangtoeslag ontvangen voor peuterspeelzaalwerk. Dat is niet toegestaan. Daarom moet peuterspeelzaalwerk en kinderopvang altijd apart in rekening worden gebracht.

Van het bovenstaande mag alleen worden afgeweken als de peuterspeelzaal is omgelabeld als kindercentrum. Instellingen kunnen zich dan desgewenst nog peuterspeelzaal noemen, maar ze zijn geregistreerd en voldoen aan alle kwaliteitseisen voor de kinderopvang. In dat geval hebben ouders wel recht op kinderopvangtoeslag.

Dat sommige projecten tekortkomingen kennen, is enerzijds begrijpelijk. De organisaties die deze projecten uitvoeren zijn in zekere zin pioniers. Zij liepen voorop en hebben moeten ontdekken hoe de samenwerking het beste geregeld kan worden. Daarbij konden ze nog niet terugvallen op blauwdrukken of modelbeschrijvingen.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Anderzijds willen we in deze rapportage natuurlijk zorgvuldig zijn en duidelijk maken waar de uitwerking van projecten – ten dele – in strijd is met wet- en regelgeving. In de beschrijvingen wordt dan ook vermeld waar en hoe tekortkomingen in de organisatie zouden moeten worden verholpen.

2 Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (Almere)

Naam Project	Pilot samenwerking peuterspeelzaal Klein duimpje en UK/Compositie
Wie doen mee	Stichting De Schoor, Welzijnswerk Almere, peuterspeelzaal Compositie, kinderopvang UK, Brede School De Compositie
Wat doen we	Aanbod van ontwikkelingsstimulering voor alle kinderen die gebruik maken van peuterspeelzaal of kinderdagverblijf.
Hoe doen we dat	Een drie-plusgroep creëren met een educatief programma, voor beide voorzieningen gezamenlijk
Toekomst	Verdieping van het aanbod, meer structureel aanbieden. De kosten voor peuterspeelzaalwerk en kinderopvang zullen apart dienen te worden gedeclareerd bij de ouders

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

Ontwikkelingsstimulering is een terrein waarop vooral het peuterspeelzaalwerk zich sinds de jaren negentig van de vorige eeuw heeft geprofileerd. De laatste jaren krijgt ontwikkelingsstimulering ook binnen de kinderopvang steeds meer een plaats. De harmonisatie tussen peuterspeelzalen en kinderdagopvang biedt nieuwe mogelijkheden om deze ontwikkeling een impuls te geven. De samenwerking tussen peuterspeelzaal en kinderopvang in Almere is daarvan een voorbeeld.

‘Het project Speelopvang brengt de functies van het speelzaalwerk, basisonderwijs en kinderopvang samen in een brede school. Twee dagdelen per week gaan de driejarige kinderen van het kinderdagverblijf naar de peuterspeelzaal, waar ze samen met de peuterspeelzaalkinderen een voorschoolprogramma volgen. Deze drie-plusgroep

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

krijgt een educatief programma aangeboden waarbij de nadruk ligt op zelfstandigheidsbevordering.’

Gezamenlijk programma kinderopvang en peuterspeelzaal

De kinderen van het kinderdagverblijf gaan met de pedagogisch medewerker naar de peuterspeelzaal. Tijdens de gezamenlijke dagdelen volgen de kinderen een voorschoolprogramma. De ochtend wordt voorbesproken aan de hand van dagritmekaarten. De kinderen doen gezamenlijke activiteiten en kunnen daarbij gebruik maken van het uitgebreide ontwikkelingsmateriaal dat aanwezig is op de peuterspeelzaal. Er is veel afwisseling in de activiteiten die geboden worden, maar bij alles speelt de zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid van de kinderen een grote rol.

Aan het einde van de ochtend worden de kinderen van de peuterspeelzaal opgehaald door hun ouders en gaan de kinderdagverblijfkinderen weer terug naar het kinderdagverblijf. De pedagogisch medewerkers van de kinderopvang en de peuterspeelzaalleidster zijn positief over de samenwerking. De pedagogisch medewerkster van de peuterspeelzaal vindt het leuk om de verandering bij de kinderdagverblijfkinderen te zien, en de pedagogisch medewerker van de kinderopvang vindt het erg leuk om naast de verzorgende taken nu veel meer ontwikkelingsstimulerend met de kinderen bezig te zijn.

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Kennisdelen en inhoudelijke samenwerking is ons aandachtspunt binnen de brede school. De peuterspeelzaal en de kinderopvang maken daar allebei deel van uit, maar

Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (Almere)

eigenlijk deden we tot voor kort weinig samen. De pilot bood een kans om hier verandering in te brengen.’

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

Peuterspeelzaal, kinderdagverblijf behoren, samen met een basisschool, tot een brede school. Ze zijn gehuisvest in hetzelfde gebouw en zitten in dezelfde gang. De drie-plusgroep zorgt voor een meer intensieve samenwerking, onder andere doordat pedagogisch medewerkers en peuterspeelzaalleidster samen deze groep leiden.

Bij deze werkwijze dient wel een kanttekening te worden gemaakt. Als het kinderdagverblijf deze uren bij de ouders in rekening brengt als kinderopvang – zoals in Almere gebeurt – dient ook voldaan te zijn aan de kwaliteitseisen die gelden voor de kinderopvang. Wanneer de drie-plusgroep wordt gegeven op de peuterspeelzaal, is dit niet vanzelfsprekend. De vereisten hebben o.a. te maken met kwalificaties van personeel, veiligheid en groepsgrootte (zie kader)

Kwaliteitseisen kinderopvang

Kwaliteitseisen voor de kinderopvang zijn vastgelegd in het toetsingskader voor dagopvang van de Inspectie van het Onderwijs. Dit toetsingskader bevat onder andere criteria voor het personeelsbeleid, accommodatie en groepsgrootte (zie hoofdstuk 1).

Als de uren in de drie-plusgroep gefactureerd worden als kinderopvang, dient voldaan te zijn aan deze (en andere) kwaliteitscriteria. In de praktijk is dit gegarandeerd als de peuterspeelzaal wordt omgevormd tot een kinderopvangcentrum en zich laat opnemen in het gemeentelijke register.

Een andere mogelijkheid is de uren te factureren als peuterspeelzaalwerk. Dit betekent dat de ouders met kinderen op het kinderdagverblijf een aparte rekening krijgen voor de uren op de drie-plusgroep.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘De samenwerking tussen de peuterspeelzaalleidsters en pedagogisch medewerkers van de kinderopvang ging eigenlijk vanzelf. Zij zijn tijdens het opstarten van het project een keer bij elkaar gekomen om elkaar beter te leren kennen. Natuurlijk kwamen ze elkaar tegen binnen de brede school, maar echt bij elkaar op de werkvloer kijken hebben ze pas voor het eerst gedaan toen dit project daadwerkelijk van start ging.

De organisatorische kant van de samenwerking tussen de peuterspeelzaal en kinderopvang vereiste aardig wat regelwerk, en dan bedoelen we echt heel praktische zaken. De kinderen van de kinderopvang moeten ’s ochtends met een pedagogisch medewerker naar de peuterspeelzaal. Zij is bij haar kinderen op de peuterspeelzaal. Er moet dan natuurlijk wel voldoende personeel op de kinderopvang achterblijven. Ook moet het roostertechnisch goed kunnen. Op de kinderopvang beginnen de leidsters immers al om 7.00 uur. Bij de start van het project ging de peuterspeelzaalleidster op die momenten naar de kinderopvang. Dat is nu niet meer nodig.’

Een ander punt is de financiële afwikkeling. In Almere is daarin (nog) niets veranderd voor de ouders, maar dit zou eigenlijk wel moeten. De uren op de drie-plusgroep dienen apart als peuterspeelzaalwerk in rekening te worden gebracht.

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘Twee dagdelen per week voeren de peuterspeelzaal en de kinderopvang nu een gezamenlijk programma uit. Dat is een grote meerwaarde voor de kinderen van de kinderopvang.’

Ook voor de leidsters heeft de samenwerking een meerwaarde. Positief is dat de werkwijze op het gebied van ontwikkelingsstimulering van de peuterspeelzaal nu meer geïntegreerd is in het kinderdagverblijf. Ook daar werken de pedagogisch medewerkers nu met dagritme kaarten, leggen meer nadruk op zelfstandigheidbevordering en zijn actiever met ontwikkelingsstimulerende activiteiten. Leidsters

Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (Almere)

van de peuterspeelzaal zijn zich bewuster geworden van hun manier van werken. Daarbij vinden de medewerkers het leuk om meer van elkaars werkwijze te weten, om samen te werken en vooral om te zien dat de kinderen van de kinderopvang hierdoor veranderd zijn: ze zijn zelfstandiger, rustiger en kunnen zich beter concentreren op een werkje.’

Wat maakt het tot een succes?

‘In Almere zijn we met twee harmonisatieprojecten tegelijk begonnen, beide in een Almeerse brede school en met dezelfde partners. De ene gaat geweldig, en de andere komt nog niet goed van de grond. Hierdoor hebben we aan den lijve ervaren wat succesfactoren zijn. Het lijkt een open deur, maar vooral de pedagogisch medewerkers zorgen voor het succes. Hun enthousiasme en vooral de continuïteit van leiders is belangrijk.

We hebben ook ervaren dat je bij een dergelijke verandering klein maar betekenisvol moet beginnen: stap voor stap, maar wel met het uiteindelijke doel voor ogen. Daarnaast is het prettig dat gemeente Almere brede scholen stimuleert. De gemeente is zich ervan bewust dat het veel energie en motivatie vraagt om een brede school te ontwikkelen. Een krachtig samenwerkingsverband waarin gemotiveerde partners bereid zijn hun doelen gezamenlijk te verwezenlijken is een belangrijke succesfactor. Almere heeft de objectieve beoordeling van de kwaliteit van de brede school vastgelegd in het Keurmerk Brede School.’ (zie kader)

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Keurmerk Brede School

Er is een Keurmerk Almeerse Brede School ontwikkeld door de gemeente en het veld, op basis van een landelijk model. Dit keurmerk kent 10 kwaliteitscriteria, waaronder - een gezamenlijke visie van de partners binnen de brede school, - het kindcentraal, - ouderbetrokkenheid en - maatwerk in de wijk. Door deze kwaliteitscriteria te hanteren wordt het voor iedereen duidelijk wat een brede school is. Almeerse brede scholen moeten aantoonbaar voldoen aan of toewerken naar het keurmerk, willen zij voor subsidie in aanmerking komen. Voor de toetsing op de kwaliteitscriteria is door de gemeente en de maatschappelijke partners i.s.m. OOG het “Instrumentarium Keurmerk Brede School Almere” (zie onder) ontwikkeld. Hierin is uitgewerkt hoe de criteria getoetst gaan worden. Een onafhankelijke en objectieve “keurmeester” zal visiedocumenten, (meerjaren)werkplan, samenwerkingsovereenkomst e.d. van een brede school bestuderen, de locatie bezoeken en interviews afnemen.

Waarmee kun je anderen inspireren?

‘Samenwerking op verschillende niveaus is een voorwaarde. Het personeel van de twee organisaties moet samen goed door één deur kunnen, maar ook van de leidinggevendenden vraagt dit goede samenwerking en open staan voor elkaar. Wij pleiten voor een eenvoudige aanpak en een eenvoudige overlegstructuur. In het begin hebben we de subsidie gebruikt om tijd in te ruimen voor overhead. Dit is nu minder, maar de logistieke organisatie en afstemming vraagt blijvende aandacht.’

Hoe gaan jullie verder?

‘Het project heeft een grote meerwaarde voor de kinderen, voor leidsters, voor ouders en voor de brede school in zijn geheel en dat willen we zeker doorzetten. In de toekomst willen we het aanbod nog meer verdiepen en de activiteiten structureler aan

Kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen (Almere)

bieden. Ook willen we de contacten die er nu zijn warm houden door overlegvormen in te voeren. Er ligt nu een goede fundatie, deze willen we in de toekomst graag uitbouwen door meer structuur en verdieping.’

Bij een meer structurele samenwerking zal ook nagedacht moeten worden over de organisatorische consequenties. Blijven de peuterspeelzaal en de kinderopvang twee aparte organisaties, dan zal er rekening gehouden moeten worden met verschil in kwaliteitseisen. Een andere mogelijkheid is dat de peuterspeelzaal wordt omgevormd tot kinderopvangcentrum.

3 Groot bereik van kinderen die VVE nodig hebben (Roelofarendsveen)

Naam Project:	‘Fusie KDC en Peuterspeelzaal’
Wie doen mee:	’t Zonnestraaltje BV en Stichting Peuterhaven Alkemade te Roelofarendsveen
Wat doen we:	Intensief samenwerken om zo efficiënter en professioneler te kunnen werken en een groter bereik van VVE mogelijk te maken.
Hoe doen we dat:	Fusie tussen kinderopvang en peuterspeelzaal, instellen van een professioneel bestuur en combinatiefuncties
Toekomst	Uitbreiding van de aanpak naar andere locaties; behoud van het peuterspeelzaalwerk naast de kinderopvang binnen één organisatie

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

Een vergaande vorm van samenwerking tussen kinderopvang en peuterspeelzaal is een fusie. Hiervoor is gekozen in Roelofarendsveen.

‘We kwamen elkaar als peuterspeelzaalwerk en kinderopvang al vaak tegen: in de brede schoolontwikkeling, in de Zorg- en Adviesteams en we zijn natuurlijk burens.

De behoefte ontstond om naar één organisatie te gaan. Dat zou veel efficiëntie opleveren en tegelijkertijd zorgen voor een professioneel bestuur voor de peuterspeelzaal. Dit heeft geresulteerd in de oprichting van Zonnestraaltje bv, met daaronder de stichting Peuterhaven, kinderdagopvang Zonnestraaltje en BSO Grote Beer.’

Dankzij de samenwerking tussen peuterspeelzaal en kinderdagverblijf is er geen segregatie meer tussen ‘doelgroepkinderen’ en andere kinderen. De kinderen van de kinderopvang worden gescreend op taalachterstanden door de logopedist van de

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

peuterspeelzaal. De kinderen die baat hebben bij taalstimulering kunnen vier dagdelen per week (totaal 12 uur) meedraaien in de ‘taalgroep’ van de peuterspeelzaal. Er wordt strikt op toegezien dat de kinderen die voor de taalgroep geïndiceerd worden ook echt vier dagdelen komen.

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Het werd steeds moeilijker om een vrijwillig bestuur voor de peuterspeelzaal te vinden. Door te fuseren kwam de peuterspeelzaal onder hetzelfde professionele bestuur als de kinderopvang. Hiermee wilden we de continuïteit van het peuterspeelzaalwerk garanderen. Die continuïteit is ook belangrijk voor de taalgroep, een groep binnen de peuterspeelzaal waar specifiek aan taalachterstanden wordt gewerkt. Bovendien wilden we een efficiëntere inzet van personeel en middelen mogelijk maken.’

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

Kinderopvang en peuterspeelzaal zijn samengegaan in één organisatie. Er is nu één BV. en er zijn combinatiefuncties gecreëerd voor peuterleidsters/pedagogisch medewerkers in de BSO (zie kader). Binnen de nieuwe organisatie blijven kinderopvang en peuterspeelzaalwerk gescheiden. Er zijn aparte groepen en ook de geldstromen voor de bekostiging daarvan blijven gescheiden.

Op deze manier is in Roelofarendsveen het gesubsidieerde peuterspeelzaalwerk behouden gebleven, binnen de nieuwe organisatie.

Professionele, flexibele organisatie

Eén BV – Sinds de fusie vallen alle activiteiten van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang onder één BV. Binnen deze BV wordt de administratie van beide locaties verzorgd. Er is nu ook een kantoor met medewerkers, waardoor er altijd een aanspreekpunt aanwezig is. (Dat is bij peuterspeelzalen normaal gesproken niet het geval.)

Combinatie-functies peuterspeelzaalwerk/kinderopvang – De organisatie van het peuterspeelzaalwerk is professioneler geworden: er is een afdeling PenO, er zijn ‘combinatie-functies’, waardoor sommige medewerkers zowel peuterleidster zijn als pedagogisch medewerker in de BSO. Doordat beide partijen nu onder één organisatie vallen, zijn afspraken makkelijker te maken. De medewerkers die zowel peuterspeelzaalwerk als BSO verzorgen moeten in de middag iets eerder van de peuterspeelzaal weg om de BSO-kinderen op tijd van school te kunnen halen. Deze flexibiliteit is in het belang van de organisatie en wordt dus geboden. Vóór de fusie zou dat waarschijnlijk lastiger zijn geweest.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘Op leidsterniveau heeft het even geduurd voordat de medewerkers van de peuterspeelzaal en de BSO aan elkaar waren gewend. Je deelt met elkaar een ruimte en dat levert toch gemakkelijk irritaties op. Vooral de leidsters die geen BSO verzorgen moeten flink schakelen. Verder zijn we tijdens de verbouwing open gebleven en dat vraagt veel van leidsters.’

De financiering van VVE is een punt dat aandacht verdient, omdat in de VVE-groep zowel kinderen uit de kinderopvang zitten als van de peuterspeelzaal. Ouders met kinderen op het kinderdagverblijf maken tijdens die uren gebruik van het

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

peuterspeelzaalwerk en krijgen daarvoor een aparte rekening, met een apart tarief. Voor deze uren kunnen ze geen aanspraak maken op een fiscale toeslag. De geldstromen tussen peuterspeelzaalwerk en kinderopvang blijven dus gescheiden.

Financiering VVE

De dagdelen dat de kinderopvangkinderen meedraaien in de taalgroep betalen de ouders het VVE-peuterspeelzaaltarief; dit houdt in dat ze (slechts) twee van de vier dagdelen peuterspeelzaalwerk betalen. Dat is conform het VVE-beleid binnen de gemeente. Aanvullend op deze ouderbijdrage ontvangt de peuterspeelzaal gemeentelijke subsidie voor het uitvoeren van het VVE-programma voor deze kinderen.

De plek die de VVE-peuters gedurende die vier dagdelen niet bezetten in de dagopvang blijft onbezet: het is niet mogelijk om in die tijd andere kinderen te plaatsen omdat het maar om een paar uur gaat (een dagdeel op een peuterspeelzaal duurt slechts 3 uur). Voor deze niet afgenomen opvanguren worden de ouders door de kinderopvang niet gefactureerd. Deze inkomstenderving komt dus voor eigen rekening van de opvangorganisatie. Dat verlies kunnen ze nemen omdat het vooralsnog om een kleine groep gaat. Bovendien vinden ze het belangrijk om op deze manier hun maatschappelijke bijdrage te leveren. Daar staat tegenover dat door de fusie de toegankelijkheid van de kinderopvang is vergroot, voor kinderen die voorheen alleen naar de peuterspeelzaal zouden gaan.

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘Door de samenwerking kunnen taalzwakke kinderen in de kinderopvang gebruik maken van de taalgroep in de peuterspeelzaal. Deze taalgroep draait vier dagdelen en tijdens die dagdelen doen kinderen vanuit de kinderopvang mee in de peuterspeelzaal.

Groot bereik van kinderen die VVE nodig hebben (Roelofarendsveen)

Daarnaast biedt de peuterspeelzaal één ochtend in de week verlengde opvang aan. Als er voldoende animo is, dan willen we ook in het kinderdagverblijf peuterspeelzaalwerk bieden. Daarmee bereiken we meer kinderen met een goed educatief aanbod.’

Wat maakt het tot een succes?

‘Om echt goed samen te kunnen werken is het nodig dat de peuterspeelzaal van voldoende kwaliteit is. In ons geval is dat ambitieniveau 2. Verder moet je vanuit beide partijen hetzelfde doel voor ogen hebben: je moet de meerwaarde van de samenwerking zien. Wat natuurlijk ook een positieve rol speelt is het feit dat we naast elkaar gehuisvest zijn. Maar uiteindelijk zit het hem in de mensen die het moeten doen. Die maken het verschil. Zo hadden wij tot voor kort een actieve coördinator die veel subsidiepotjes wist te benutten.’

Waarmee kun je anderen inspireren?

‘We vinden het heel mooi om vanuit dezelfde maatschappelijke visie met jonge kinderen bezig te zijn. Tegelijkertijd kijk je op een andere manier aan tegen het werken met kinderen. Daardoor leer je van elkaar en wordt je organisatie rijker geschakeerd. We hebben geleerd dat het belangrijk is om mensen te laten meepraten over de plannen. Mensen moeten ook met elkaar praten, wennen aan elkaar, want onbekend maakt onbemind. En af en toe moet je ook je deur open laten staan voor gemopper. We hebben workshops gedaan met het personeel om het verschil in (pedagogische) visie naar boven te krijgen. Door de gezamenlijke VVE training was er gelukkig al wat op gang gekomen. Op de werkvloer hebben ze op een gegeven moment genoeg van de theorie en de plannen: dan moet je ook gewoon aan de slag.’

Hoe gaan jullie verder?

‘Het is belangrijk om te kijken naar de oorzaken achter teruglopende aantallen in de peuterspeelzaal: waarom loopt het leeg, waar bestaat behoefte aan, hoe kunnen we

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

aansluiten bij die behoefte? Dat blijven we doen. We zijn bezig om onze aanpak uit te breiden naar andere locaties. Voor de toekomst denken we dat we toegroeien naar een situatie waarin de peuterspeelzalen als fysieke locatie zijn verdwenen en dat de gemeente peuterspeelzaalplaatsen op kinderdagverblijven subsidieert.’

Een belangrijk doel voor de toekomst blijft dus het behoud van het peuterspeelzaalwerk. Niet meer binnen een aparte organisatie, maar als aparte werksoort naast de kinderdagopvang.

4 Goede mix van kinderen van verschillende achtergronden (Wageningen)

Naam Project:	‘Pilot harmonisatie de Nude’ (wijk in Wageningen)
Wie doen mee:	Stichting Welvada (welzijnsstichting met peuterspeelzaalwerk) Stichting Koepel Kinderopvang Wageningen
Wat doen we:	Alle kinderen naar één voorschoolse voorziening.
Hoe doen we dat:	We hebben het denken in aparte voorzieningen losgelaten: het maakt voor de ouder niet uit waar je je kind heenbrengt.
Toekomst:	Uitbreiden van de pilot naar andere groepen, totdat er één basisvoorziening is voor alle kinderen, liefst van 0 tot 6 jaar.

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

‘Op twee locaties in de wijk de Nude doen we mee met een pilot harmonisatie: een peuterspeelzaal van Welvada en een kinderdagverblijf van Kinderopvang Wageningen. Op beide locaties wordt opvang, halve dagopvang en peuterspeelzaalwerk aangeboden.

Op beide locaties wordt gestreefd naar een goede mix van verschillende soorten kinderen (zie kader).

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Gemengde groepssamenstelling

In Wageningen wordt gestreefd naar een groepssamenstelling met een evenwichtige verhouding tussen vier typen kinderen:

Type 1: kinderen met VVE indicatie (doelgroepkind) van niet-werkende ouders zonder kinderopvangtoeslag

Type 2: kinderen met VVE indicatie (doelgroepkind) van werkende ouders met kinderopvangtoeslag

Type 3: kinderen zonder VVE indicatie (geen doelgroep) van niet-werkende ouders zonder kinderopvangtoeslag

Type 4: kinderen zonder VVE indicatie (geen doelgroep) van werkende ouders met kinderopvangtoeslag.

Verder vindt de gemeente het belangrijk dat het peuterspeelzaalwerk als werksoort voor de toekomst behouden blijft en dat er een blijvende link is met het welzijnswerk. Vanuit het welzijnswerk is men van oudsher gewend 'outreaching' te werken. Dit komt met name de moeilijker bereikbare doelgroepen ten goede en is dus van belang voor het bereiken van een goede mix.

Waarom begonnen jullie hieraan?

'We willen sterk en zwak met elkaar verbinden. Vanuit onze visie vinden we het een goede zaak dat kinderen samen opgroeien. Dan gaat het om kinderen met een verschillende etnische achtergrond, maar ook om kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus en op verschillende niveaus in hun ontwikkeling. We willen alle kinderen bereiken met ontwikkelingsstimulering. Daarnaast was het vanuit de praktijk ook gewoon nodig om het aanbod van de peuterspeelzaal onder de loep te nemen omdat in Wageningen, net als landelijk de trend is, de aanmeldingen voor het peuterspeelzaalwerk teruglopen.'

Goede mix van kinderen van verschillende achtergronden (Wageningen)

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

Het uitgangspunt bij de samenwerking is dat ouders op beide locaties kunnen kiezen voor een aanbod dat past bij hun vraag. Daarmee maakt het voor ouders in de wijk de Nude niet meer uit naar welke locatie ze hun kind brengen. Om dit mogelijk te maken zijn criteria opgesteld voor één voorschoolse voorziening.

Criteria voor modellen voor één voorschoolse voorziening in Wageningen

De partijen in Wageningen hebben de volgende criteria opgesteld waaraan de modellen voor één voorschoolse voorziening moeten voldoen:

1. Er is sprake van integrale aandacht voor ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning.
2. Wat betreft de opvangfunctie is zowel hele- als halve dagopvang mogelijk.
3. Het model is bruikbaar voor en overdraagbaar naar andere wijken in Wageningen.
4. Door pedagogisch inhoudelijke samenwerking en afstemming tussen beide werksoorten (kinderopvang en peuterspeelzaalwerk), kunnen kinderen in het algemeen en doelgroepkinderen in het bijzonder van VVE-ondersteuning profiteren.
5. Er is sprake van versterking van de positie van de dienstverlening voor 0-4 jarigen en hun ouders/verzorgers in het Lokaal Jeugdbeleid; dit is uitgewerkt door een relatie naar o.a. zorg- en vangnetoverleggen, Brede Wijkschool, opvoedingsondersteuning, Home Start.
6. De nieuwe voorziening heeft een duidelijke en eenduidige uitstraling naar het Wageningse publiek.
7. De voorziening draagt aantoonbaar bij aan de doorgaande ontwikkelingslijn 0-18 jarigen, met o.a. een eenduidige overdracht van de 4-jarigen naar de basisschool.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

‘Financieel proberen we het voor ouders zo eenvoudig mogelijk te maken. Ze krijgen één rekening toegestuurd, toegesneden op hun situatie. Dus als je allebei werkt en je brengt je kind naar de peuterspeelzaal van Welvada, dan kun je daar opvang krijgen, met de bijbehorende kinderopvangrekening. Andersom kan ook: je brengt je kind voor peuterspeelzaalwerk bij de locatie waar het kinderdagverblijf gevestigd is. Dan krijg je de kosten voor peuterspeelzaalwerk in rekening gebracht. Welvada en Kinderopvang Wageningen verrekenen vervolgens onderling het verschil in deze rekeningen. We willen op basis van deze pilot modellen ontwikkelen voor het realiseren van één basisvoorziening voor opvang en spelen voor 0 tot 4 jarigen. De gemeente subsidieert de langere openingstijden van de peuterspeelzaal voor iedereen, of de ouders nu werken of niet.’

Het werken met één rekening is mogelijk, tenzij ouders een rekening krijgen voor kinderopvang, terwijl hun kind eigenlijk een deel van de tijd naar het gesubsidieerde peuterspeelzaalwerk gaat. In dat geval zouden ze een aparte rekening moeten krijgen voor peuterspeelzaalwerk, want voor deze uren zou het onterecht zijn om aanspraak te maken op een fiscale toeslag (tenzij het peuterspeelzaalwerk voldoet aan alle kwaliteitseisen die gelden voor de kinderopvang).

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘We hebben veel energie gestoken in het draagvlak onder de medewerkers. De medewerkers hebben elkaars pedagogisch beleid gelezen en dan vallen vooral de overeenkomsten op. Maar medewerkers hebben ook een dagdeel met elkaar meegedaan en dan zien ze toch ook verschillen. Hiervoor moet je de tijd nemen. Bovendien moet het management de lijn naar de bestuurders open houden. Soms moet je terug naar je eigen instelling om te checken of je ook kan waarmaken wat je met elkaar in de projectgroep afspreekt.’

Goede mix van kinderen van verschillende achtergronden (Wageningen)

Een aandachtspunt voor de toekomst blijft de groepssamenstelling. Met name onder de type-3 kinderen bestaat het risico dat deelname aan een voorschoolse voorziening afneemt. Ze hebben geen recht op kinderopvangtoeslag en ze behoren niet tot de doelgroep van voorschoolse educatie.

Verder moet op de langere termijn een structurele oplossing worden gezocht voor de hogere kosten van het betalen van peuterspeelzaalleidsters onder CAO Welzijn.

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘Met onze pilot creëren we gelijke ontwikkelingskansen voor alle kinderen, doordat we toewerken naar één basisvoorziening voor 0 tot 4 jarigen. Op deze manier hebben we bovendien een maximaal bereik van doelgroepkinderen. Een belangrijk neveneffect is dat nu de peuterspeelzaal halve dagopvang biedt, de doelgroepkinderen 3 keer 5 uur in de week komen, inclusief lunch. Vroeger was dat 3 keer 3 uur. Die extra tijd is van belang voor kinderen met ontwikkelingsachterstanden.’

Wat maakt het project tot een succes?

‘De gemeente moet maximaal meewerken: het veld de ruimte geven om te doen wat nodig is. Een aandachtspunt daarbij is de salariering van het personeel.’ (zie kader)

Salariëring volgens CAO Kinderopvang of CAO Welzijn

Om halve dagopvang te kunnen bieden, moet de peuterspeelzaal voldoen aan de eisen van de wet kinderopvang en als zodanig door de GGD ‘erkend’ worden. De Wageningse peuterspeelzaal valt nu onder de wet kinderopvang, maar pedagogisch medewerkers van de kinderopvang vallen onder een andere CAO dan medewerkers van de peuterspeelzaal. Dit is opgelost door bij de gemeente voor de duur van de pilot ontheffing te vragen van betaling volgens de CAO kinderopvang. Hoewel de peuterspeelzaalleidsters onder de wet kinderopvang vallen, worden ze volgens de CAO welzijn uitbetaald.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

‘In Wageningen hebben we de moed gehad om vanuit de inhoud te redeneren en daarbij het instellingsbelang los te laten. Je moet denken en handelen vanuit het belang van de kinderen en hun ouders. Je eigen belangen komen op de tweede plaats. We hebben gemerkt dat je jezelf de vraag moet stellen: wat kunnen we samen voor nieuws bouwen? En: Welke kansen gaat dit bieden? Met die vraag kom je veel verder dan bespreken wat de voor- en nadelen van ieders werkwijze zijn. En uiteindelijk komt het er op neer dat je gewoon moet beginnen. We zijn niet zo van de ‘stukken’, we zijn van doen.’

Waarmee kun je anderen inspireren?

‘Het is ons gelukt om vanuit de inhoud, ‘wat is in het belang van het kind’, een nieuw aanbod op te zetten. We hebben het denken in hokjes los kunnen laten. Verder is het zo dat door met elkaar in gesprek te zijn, de dingen voor jezelf ook veel duidelijker worden. Je wordt je weer bewust van je eigen werkwijze en de achtergronden daarvan. Het is een verrijking om zo met elkaar om te gaan.’

Hoe gaan jullie verder?

‘Vooralsnog gaat het in het kinderdagverblijf dat meedoet aan de pilot om één groep. De betrokkenheid van de leidsters op de andere groepen is nog minimaal. De leidsters van de groep die een VVE (Piramide) cursus hebben gevolgd, moeten er nu voor gaan zorgen dat de harmonisatiegedachte verder wordt gebracht.

Wij streven naar één basisvoorziening voor 0 tot 6 jarigen, waar ouders en kinderen terecht kunnen en waarbij er in de verschillende groepen sprake is van een ideale mix van kinderen: wel of niet doelgroep, wel of niet werkende ouders.’

5 Samenwerking met het basisonderwijs (Groningen)

Naam Project	‘Peuterarrangementen’
Wie doen mee	COP groep (koepelorganisatie voor peuteropvang, voorschoolse educatie en opvoedadvies) en Kindercentra Nederland (KCN) als onderdeel van de COP groep
Wat doen we	Creëren van een flexibel ontwikkelingsgericht programma binnen de kinderopvang, met behoud van het peuterspeelzaalwerk
Hoe doen we dat	Door middel van <i>opendeurenbeleid</i> , die de doorgaande lijn naar de basisschool bevordert
Toekomst	Uitbreiden van het aantal locaties waarin kinderopvang en peuterspeelzaalwerk zijn gecombineerd. Peuterspeelzaal blijft open tijdens vakanties. Introduceren tussen-de-middag opvang.

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

In onderlinge samenwerking hebben peuterspeelzaalwerk en kinderopvang in Groningen een aanbod ontwikkeld dat de sterke kanten van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang moet combineren. Het aanbod is a) ontwikkelingsgericht is en b) kent meer flexibele openingstijden. Ouders hebben meer keuzemogelijkheden. Naast de kinderopvang blijft ook het peuterspeelzaalwerk een optie.

‘Kindercentra Nederland is onderdeel van de COP groep en biedt *peuteropvang* voor halve dagen aan peuters in de wijken Oosterhogebrug en Vinkhuizen in Groningen. Peuteropvang is in feite kinderopvang die voldoet aan alle wettelijke eisen. Tijdens deze opvang krijgen kinderen een educatief programma aangeboden ter voorbereiding op de basisschool; tevens wordt aandacht besteed aan de verzorging van de kinderen.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

De activiteiten en begeleiding van de peuteropvang van Kindercentra Nederland zijn gelijk aan die van de peuterspeelzaal, maar de openingstijden zijn aantrekkelijker voor werkende en studerende ouders. De kinderen worden begeleid door twee gediplomeerde leidsters.’

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Begin 2009 hebben we een klanttevredenheidsonderzoek gedaan. Hieruit bleek dat ouders verlengde openingstijden wensten en ook meer dagdelen opvang willen. Aan deze wensen wilden we tegemoet komen door meer vraaggericht te gaan werken. We vinden het heel belangrijk om de kwaliteit van het peuterspeelzaalwerk te behouden, daarom combineren we het beste van peuterspeelzaal en kinderopvang.’ Dit betekent in concreto dat de ontwikkelingsstimulering van het peuterspeelzaalwerk wordt gecombineerd met de kwaliteitseisen binnen de kinderopvang.

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

Om ontwikkelingsgerichte activiteiten te integreren in het dagprogramma van de kinderopvang voert de peuteropvang een *opendeurenbeleid*.

‘Bij ons opendeurenbeleid wordt gewerkt met vaste groepen, maar ook met wisselende samenstellingen. Het is een leuke manier van werken en een goede voorbereiding op het planmatig werken op de basisschool.’ (zie kader)

Opendeurenbeleid als voorbereiding op de basisschool

Bij de *peuteropvang* voor halve dagen wordt voor een deel met vaste groepen gewerkt en voor een deel in wisselende samenstellingen.

Beginnen in de vaste groep – Bij het begin van de ochtend worden de kinderen naar hun vaste groep gebracht. Beide groepen beginnen tegelijkertijd met de kring. Daarna wordt een liedje gezongen.

Kiezen activiteiten – Vervolgens mogen de kinderen kiezen uit drie activiteiten. Dit doen ze door een gekleurd kaartje te kiezen die bij een bepaalde activiteit hoort. Vervolgens gaan de kinderen met één leidster, naar één van de lokalen om te verven, samen te spelen of om voorgelezen te worden in de leeshoek op de gang.

Eindigen in de vaste groep – De ochtend wordt weer gezamenlijk afgesloten, in de vaste groep.

Het opendeurenbeleid bevordert de vaardigheden die van belang zijn voor zelfstandig werken op de basisschool. Leerkrachten van groep 1 zijn aangenaam verrast als blijkt dat een nieuwe leerling het concept van het planbord direct snapt.

De kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk maken deel uit van één organisatie, die geregistreerd is als kinderopvangcentrum. Op deze manier kan het peuterspeelzaalwerk behouden blijven. Het lijkt er zelfs wel bij te varen.

‘Bij Kindercentrum de Wikke merken we dat na het samengaan van peuterspeelzaal en kinderopvang het aantal aanmeldingen toenam. Ondanks de landelijke trend van teruglopende deelnamecijfers, komen hier nu ouders die speciaal en alleen voor de peuterspeelzaal kiezen.’

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘Bij Kindercentra Nederland hebben we vooral veel energie gekregen van het project. De enorme papierwinkel voor ouders kan een valkuil zijn. De kosten stonden vroeger in een eenvoudig tabelletje. Nu moeten ouders zelf actief zijn: belastingaangifte doen, formulieren invullen, en dat is niet voor iedereen even gemakkelijk. Veel ouders dachten ook dat de opvang duurder geworden was, maar met de kinderopvangtoeslag valt dat reuze mee.

Een verandering waar de pedagogisch medewerkers energie in moeten stoppen is dat zij nu met z'n tweeën voor de groep staan. Dit gaat prima, maar het vraagt wel om onderlinge afstemming.

Nog een aandachtspunt is dat er één locatie is met verschillende openingstijden. De kinderen van de opvang kunnen eerder komen dan de peuterspeelzaalkinderen. Niet voor alle ouders zijn deze verschillende regels even duidelijk. Soms voelt het alsof we de ouders moeten heropvoeden, dat is weleens lastig.’

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘We bieden een ontwikkelingsgericht aanbod met bredere openingstijden en meerdere dagdelen per week, maar ouders kunnen ook altijd blijven kiezen voor de huidige peuterspeelzaal. Wat hieraan een succes is? We bereiken meer ouders en kinderen.

De halve dagopvang die wij bieden is voor ouders, kinderen en leidsters positief. We zijn eigenlijk meer een voorschool: de kinderen worden 's ochtends gebracht, we doen ons programma, de kinderen eten mee en daarna zijn ze toe aan een rustmoment. En dat krijgen ze thuis. Onze manier van werken, met het *opendeurenbeleid*, bereidt de kinderen goed voor op de basisschool.’

Wat maakt het project tot een succes?

‘Vele factoren bij elkaar zorgen voor een succesvolle aanpak: ervaring, enthousiasme en flexibiliteit van personeel; benutten van de ruimte zoals de ontdektuin en de

aangepaste binnenruimte; investeringen van de gemeente; communicatie en pr. (zie kader)

Succesfactoren op een rij

- *Het team van pedagogisch medewerkers* – Er is een vast team met ervaren en enthousiaste leidsters. Als het enthousiasme er niet direct is, wordt er draagvlak gecreëerd. En als er één leidster is die haar hoofd boven het maaiveld durft uit te steken, is dat al een mooi begin.
- *Flexibiliteit van de opvang en van de leidsters* – Een dag switchen behoort tot de mogelijkheden. En als een ouder een keer zijn of haar kind niet op tijd kan halen, dan is een keertje mee lunchen geen probleem.
- *Ontdektuin* – In Groningen zien we dat bij het kindercentrum de Wikke de ontdektuin een grote rol speelt. Veel kinderen in de wijk van het Groningse kindercentrum De Wikke wonen op een flat. De prachtig ontworpen ontdektuin met een pedagogische visie is een geweldige trekker.
- *Binnenruimten* – Ook de binnenruimten van de verschillende locaties zijn helemaal aangepast. Er zijn verschillende hoeken gecreëerd. Bij de Wikke is de tutoring hoek in dezelfde ruimte, maar door middel van een lage boekenkast en een hekje toch afgesloten. De hoge tafel, waar ouders bij binnenkomst ook een kopje koffie mogen drinken is verplaatst, zodat ouders nu de hele ruimte door moeten lopen en zo ook meer zien van het kindercentrum.
- *Lokale overheid* – De gemeente Groningen investeert al 30 jaar in onderwijs, veiligheid en jonge talenten. Het credo van de gemeente: alle kinderen moeten later goede burgers worden.
- *Communicatie en p.r.* – Er zijn allerlei activiteiten op het gebied van communicatie en p.r.: flyereren op informatiemarkten, attent zijn naar toekomstige ouders (kaartje sturen), bekende mensen uitnodigen voor een opening, regelmatig een

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

open dag voor nieuwe ouders organiseren. Het is belangrijk dat de leidsters achter het idee staan, zij moeten het uiteindelijk ‘verkopen’ aan de ouders. Als de leidsters enthousiast zijn, straalt dat als vanzelf af op de ouders en de kinderen. Leidsters houden bijvoorbeeld in de gaten wie er zwanger is, zodat ze een kaartje kunnen sturen of een paar babysokjes cadeau kunnen doen. Ouders vinden het leuk om te merken dat we betrokken zijn bij het hele gezin.

Wat kunnen anderen leren van dit project?

‘In de eerste plaats het opendeurenbeleid, waarbij wordt gewerkt met vaste groepen, maar ook de wisselende samenstellingen. Het is een leuke manier van werken en een goede voorbereiding op het planmatig werken op de basisschool.

Soms levert een verandering een onverwacht effect op.

Een ander inzicht is dat 12 weken dicht per jaar achterhaald is. Veel van wat je investeert in het kind, raak je naar een zomervakantie kwijt. Door de samenwerking met de kinderopvang kunnen we nu meer continuïteit bieden. Ook in de vakantie kunnen de kinderen komen. In deze wijk is dat heel belangrijk omdat veel kinderen niet op vakantie gaan en ze op deze manier toch activiteiten aangeboden krijgen.’

Hoe gaan jullie verder?

‘We gaan uitbreiden. De gemeente is blij met deze combinatie van peuteropvang, en het ligt in de planning om volgend jaar tien locaties te openen.

Ook zijn we bezig met een uitbreiding van activiteiten in de peuteropvang.’

Activiteiten in het verlengde van het project.

In het verlengde van de peuteropvang zijn dit jaar ook twee andere projecten gestart: Zomerkind en de pilot Tussen de Middag Opvang (TMO) gestart.

Zomerkind – Vorig jaar zomer heeft peuterspeelzaal de Wikke voor de eerste keer haar deuren geopend tijdens de zomer- en herfstvakantie. De leidsters hadden signalen opgevangen van ouders dat er een behoefte was aan peuteractiviteiten in de schoolvakantie. Vanuit COP en KCN zijn ze dit jaar gestart met het openstellen van de peuterspeelzaal in verschillende wijken in Groningen.

Tussen de Middag Opvang – Daarnaast zijn we nu bezig met een pilot Tussen de Middag Opvang voor twee tot vier jarigen op één locatie. Ouders kunnen hieraan deelnemen door middel van een strippenkaart.

6 Samenwerking met zorg en welzijn (Eibergen)

Naam Project:	‘Kinderopvang en peuterspeelzaal samen sterk in jeugdbeleid’
Wie doen mee:	Stichting Peuterspeelzalen DHG en Stichting Kinderopvang Eibergen-Rekken
Wat doen we	Een ontwikkelingsgericht aanbod voor alle twee- en driejarige kinderen op peuterspeelzaal en kinderdagverblijf
Hoe doen we dat	Samenwerking tussen kinderopvang en peuterspeelzaal op het gebied van VVE, waarbij ook wordt samengewerkt met zorgvoorzieningen
Toekomst	Fuseren en een integraal kindcentrum voor 0-12 jaar tot stand brengen

Het project in grote lijnen

In Eibergen wordt gewerkt aan nauwe samenwerking tussen peuterspeelzaal en kinderdagverblijf, binnen de context van het jeugdbeleid. Dit betekent dat ook zorgvoorzieningen, zoals de consultatiebureaus, bij de samenwerking worden betrokken.

‘Op de locatie in Rekken gaan kinderen van de kinderopvang twee dagdelen naar de peuterspeelzaal om daar mee te draaien met het programma Startblokken. Dat kan makkelijk, want we zitten naast elkaar in één gebouw met een basisschool. Er is eerstelijnszorg voor kinderen met problemen, in de vorm van extra aandacht, extra dagdelen ontwikkelingsgerichte activiteiten en logopedie. De medewerkers van de kinderopvang en de peuterspeelzaal hebben samen een cursus Observeren, Signaleren en Communiceren met ouders gedaan.’

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Doelen van het project ‘Kinderopvang en peuterspeelzaal samen sterk in jeugdbeleid’

(Bron: projectvoorstel ‘Kinderopvang en peuterspeelzaal samen sterk in jeugdbeleid’)

Met het project worden de volgende resultaten beoogd:

- (Inhoudelijke) uitwisseling tussen werksoorten is geïntensiveerd.
- De mogelijkheden voor geïntegreerde activiteiten en producten zijn onderzocht en zo mogelijk in het aanbod opgenomen.
- Cultuurverschillen zijn benoemd en betrokkenen werken samen conform geformuleerde visie en beleid.
- Zichtbaarheid en rol van de basisvoorziening voor 0-4 jarigen in lokaal jeugdbeleid is vergroot.
- Beeldvorming bij ouders en anderen over kinderopvang en peuterspeelzaalwerk is beïnvloed.
- Er wordt gewerkt aan een eenduidig kindvolgsysteem en eenduidige observatielijsten.
- Er ligt een uitgewerkt voorstel voor de versterking van de positie van de basisvoorziening voor 0-4 jarigen in het lokale jeugdbeleid (denk aan opvoedingsondersteuning in samenwerking met consultatiebureau).
- Beschrijven en overdraagbaar maken van proces en resultaten.

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Het is begonnen met een subsidie vanuit de provincie, om een pilot harmonisatie te starten. Omdat we elkaar al heel veel tegenkwamen, in VVE-overleg, bij cursussen, in (zorg)netwerken, wilden we onder de vlag van die pilot verdere samenwerking zoeken. Dit leek ons ook een mooi signaal richting de gemeente dat we als instellingen graag samenwerken. We zochten een versterking van onze positie in het jeugdbeleid. Dat is het strategische niveau. Vanuit de inhoud vinden we gewoon dat

ieder kind recht heeft op opvang in een basisvoorziening waar ontwikkelingsgericht wordt gewerkt. Toen de mogelijkheid kwam om de pilot verder vorm te geven met de subsidieregeling Kinderopvang van OCW hebben we die kans gegrepen.’

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

Financiering van de gezamenlijke activiteiten is een ingewikkelde puzzel in Eibergen. De deelname aan het peuterspeelzaalwerk loopt terug, zodat de continuïteit onder druk komt te staan. De gemeente Eibergen heeft gelijkblijvende subsidie gegarandeerd voor het peuterspeelzaalwerk tot 2011, ondanks teruglopende deelnemersaantallen. Daarmee geeft de gemeente de ruimte te ‘experimenteren’ met harmonisatie. (zie kader)

Financiering van peuterspeelzaalwerk in tijden van terugloop

Doordat het aantal kinderen op de peuterspeelzaal afneemt, ontstaan daar lege plekken. Op die plekken stromen kinderopvangkinderen in, gedurende de uren dat de peuterspeelzaal open is. Na afloop worden de kinderen weer naar het kinderdagverblijf teruggebracht. De ouders van de kinderopvangkinderen betalen opvanguren, de peuterspeelzaal ontvangt hetzelfde subsidiebedrag als voorheen.

Feitelijk is er daarmee twee keer geld voor één kind: de (gelijkblijvende) subsidie van de gemeente en de bijdrage van de opvangouders. Het geldt dat de kinderopvang hierdoor overhoudt (een aantal kinderen vangen ze een paar uur minder op, want ze gaan naar de peuterspeelzaal) zetten ze in door een eigen leidster op de peuterspeelzaalgroep erbij te zetten.

Vanaf 2011 is de financiering nog onzeker. Afsproken is om vanaf 1 maart er bij alle tweeverdieners op aan te dringen dat ze gebruik gaan maken van de kinderopvangtoeslag. Hun kinderen drukken dan niet meer op de begroting van de peuterspeelzaal.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Momenteel betalen de ouders met kinderen op de kinderopvang gewoon opvanguren voor de tijd dat hun kinderen doorbrengen op de peuterspeelzaal. Ze krijgen dezelfde rekening als voorheen. Deze wijze van factureren is echter alleen mogelijk als het peuterspeelzaalwerk voldoet aan alle kwaliteitseisen die gelden voor de kinderopvang. Die eisen hebben o.a. te maken met kwalificaties van personeel, veiligheid en groepsgrootte (zie het kader in hoofdstuk 3). Wanneer het peuterspeelzaalwerk wordt ‘omgelabeld’ tot kinderopvang, gelden ook de kwaliteitseisen van de kinderopvang. Zolang dat niet is gebeurd, dienen de kosten voor kinderopvang en voor peuterspeelzaalwerk apart gefactureerd te worden.

Een andere vraag is of de gemeente op deze wijze niet één van de organisaties voor kinderopvang indirect subsidieert. Dat kan vragen oproepen over oneigenlijke concurrentie. Het is dus wenselijk dat hiervoor op korte termijn een oplossing wordt gevonden.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘Er gaat veel tijd in overleg en informeren zitten. Dat vinden we ook belangrijk om te doen, want het moet uiteindelijk landen op de werkvloer. Als voortrekker ben je op de hoogte van alle ins en outs en daardoor kun je er wel eens aan voorbij gaan dat men op de werkvloer nog niet op de hoogte is van alle ontwikkelingen. Verder moet je er om denken dat wie er niet direct mee te maken hebben, ook geïnformeerd en betrokken moeten worden. Bijvoorbeeld medewerkers van andere locaties, de BSO en vooral de ouders.’

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘We bereiken nu alle kinderen met ontwikkelingsgerichte activiteiten. Bovendien blijft door de intensieve samenwerking de expertise van het peuterspeelzaalwerk behouden, hoewel het aantal aanmeldingen voor de peuterspeelzaal terugloopt. Door onze samenwerking zijn we als voorschoolse instellingen zo zichtbaar geworden in

Samenwerking met zorg en welzijn (Eibergen)

het jeugdbeleid dat er nu over gedacht wordt om ook Zorg- en Adviesteams voor 0 tot 4 jarigen in te richten.’

Wat maakt het tot een succes?

‘Het is heel belangrijk dat je vanuit een open houding met elkaar omgaat. Dat kan als je weet wat je deelt, waar je gezamenlijkheid ligt. Verder moet je de tijd nemen om elkaar te leren kennen en zo nodig af en toe een pas op de plaats maken. Het is belangrijk dat je irritaties niet laat oplopen. Laat het meteen weten als iets je niet bevalt. En eigenlijk moet je gewoon beginnen en niet alles van tevoren willen uitstippelen en oplossen – dan begin je namelijk nooit.’

Waarmee kun je anderen inspireren?

‘Het mooie aan ons project is dat we vertrouwen in elkaar hebben en een open houding kennen vanuit de verschillende partijen. We zien elkaar niet als bedreiging, want kinderen zijn onze drive. We merken dat het een groeimodel is: op voorhand zijn er heel veel vragen waar geen antwoord op is. Door gewoon aan de slag te gaan worden dingen gaandeweg duidelijker en kunnen we problemen oplossen. We hebben ook gemerkt dat leidsters heel goed in staat zijn om in de praktijk samen uitwerkingsproblemen aan te pakken en op te lossen.’

Hoe gaan jullie verder?

‘We streven naar een volledig geïntegreerd aanbod op twee locaties in Eibergen, één in Rekken, gecombineerd in een bestaande brede school en één locatie in Beltrum. Dit willen we doen vanuit een gefuseerde organisatie. In de toekomst moeten alle ontwikkelingen natuurlijk leiden tot een integraal kindcentrum 0-12 jaar.’

Als er een nieuwe organisatie is ontstaan, zal deze ook moeten voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen aan de kinderopvang en worden opgenomen in het gemeentelijke register van kinderopvangcentra. De financieel-administratieve problemen met gescheiden rekeningen zijn dan verleden tijd.

7 Efficiënt gebruik van ruimten (Ridderkerk)

Naam Project:	‘Samen Klimmen’
Wie doen mee:	Stichting Dynamiek (welzijnsstichting met peuterspeelzaalwerk) Stichting Kinderopvang Ridderkerk en CBS De Klimop
Wat doen we:	Een combinatie van een verticale groep op een kinderdagverblijf met peuters van de peuterspeelzaal; samenwerking met de basisschool
Hoe doen we dat:	Huisvesting van kinderopvang, peuterspeelzaal en basisschool in één gebouw. Gebruik maken van elkaars voorzieningen (met gesloten beurzen)
Toekomst:	De samenwerking uitbreiden naar andere locaties in Ridderkerk; het aanbod uitbreiden met opvoedingsondersteuning

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

Het project ‘Samen Klimmen’ is een voorbeeld van samenwerking tussen kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en basisonderwijs, waarbij efficiënt gebruik gemaakt wordt van elkaars ruimtes. Bijzonder ten opzichte van andere samenwerkingsprojecten is verder, dat hier een VVE-programma wordt aangeboden op een verticale groep van een kinderdagverblijf, waar de peuters van de peuterspeelzaal voor een deel van de tijd tussen zitten.

‘We werken als kinderopvang, peuterspeelzaal en basisschool nauw samen. We delen met zijn drieën één gebouw. De peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf delen zelfs één ruimte.

Gedurende twee dagdelen in de week is er één gemengde groep met 6 peuterspeelzaalkinderen en 6 opvangkinderen. Op deze groep staan zowel pedagogisch medewerkers van de kinderopvang als leidsters van de peuterspeelzaal.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie

De peuters van de peuterspeelzaal zitten gewoon tussen de kinderen van de kinderopvang, in een verticale groep van 0 tot 4 jaar. De opvangkinderen doen al vanaf 1,5 jaar zoveel mogelijk mee met de peuterspeelzaal. Op de groep wordt gewerkt met Uk & Puk (nieuw VVE-programma voor de kinderopvang, gebaseerd op Ko-totaal).’

VVE voor de kinderopvang

Van sommige veel gebruikte VVE-programma's is inmiddels een versie voor de kinderopvang beschikbaar, ook voor kinderen jonger dan twee jaar. Er kan scholing worden gevolgd in het toepassen van de programma's. Vooral voor de programma's die vragen om een gestructureerde aanpak was aanpassing nodig, omdat het verloop van de dag op een kinderdagverblijf nu eenmaal anders is dan op de peuterspeelzaal.

Uk & Puk – Voor kinderdagverblijven die willen werken met Ko Totaal is er sinds kort Uk & Puk, een programma voor kinderen van 0 tot 4 jaar. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in drie leeftijdsgroepen: 0 tot 1,5 (baby's), dreumesen (1,5 tot 2,5 jaar) en peuters (2,5 tot 4 jaar). Verder is het programma ook bedoeld voor verticale groepen (0 tot 4 jaar). Themagewijs wordt aan verschillende ontwikkelingsgebieden gewerkt (spraak en taal, sociaal-emotioneel, tellen en rekenen, motorische en zintuiglijke vaardigheden).

Piramide – Het materiaal voor de kinderopvang bestaat uit het Piramideboek, een activiteitenboek voor 0-2 jarigen en twaalf projectboeken voor 2- en 3-jarigen. Verder is er een 'welkomprogramma' voor kinderen die voor het eerst naar het kinderdagverblijf gaan. Naast deze materialen kunnen de bestaande materialen worden gebruikt, zoals het peutervolgsysteem Bij Piramide wordt thematisch gewerkt.

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Voor een zelfstandige peuterspeelzaal zijn er in onze wijk dichtbij het centrum te weinig peuters. De wijk vergrijsst, de instroom op de basisschool loopt terug. Toch zijn er ook nieuwe jonge ouders in de wijk die een sterke behoefte hebben aan voldoende opvang (een dagarrangementenstructuur). Door onze samenwerking tussen kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en basisschool komt dit binnen handbereik. Het belang van de basisschool is dat ze door de samenwerking een grotere kans hebben op voldoende instroom. Omdat de school te maken heeft met krimp, ontstond er ruimte in het schoolgebouw. Door die ruimte te verbouwen en uit te breiden kunnen we daar nu kinderopvang en peuterspeelzaalwerk bieden.’

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

De gemengde groepen worden geleid door personeel van het kinderdagverblijf en van de peuterspeelzaal. (zie kader)

Organisatie gemengde groep peuterspeelzaal/kinderopvang

Leidster/kind-ratio – Op een groep van 12 kinderen staan twee leidsters op deze groep, van wie één pedagogisch medewerkster van de kinderopvang en één peuterspeelzaalleidster. Beide hebben een opleiding op SPW3-niveau. Vooral voor het peuterspeelzaalwerk is de leidster/kind- ratio significant gunstiger dan in de oude situatie. Toen stond een peuterspeelzaalleidster als enige voor een groep van 15 tot soms wel 18 peuters, met assistentie van een vrijwillige ouder.

Openingstijden – Gedurende de twee dagdelen dat er een gecombineerde groep is van de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf, wordt er gewerkt met verlengde openingstijden. Het is mogelijk om de peuters al vanaf 7.30 uur te brengen en om 12.30 uur weer op te halen. Hierdoor is het voor parttime werkende ouders, die gebruik maken van kinderopvang een serieuze optie om hun peuter mee te laten doen aan een gecombineerde groep met de peuterspeelzaal.

Financiering – De extra tijd van de verlengde openingstijden valt onder de wet kinderopvang. Ouders met een kind op de peuterspeelzaal schrijven zich daarom ook in via de stichting Kinderopvang Ridderkerk. Ouders betalen hiervoor het tarief van de kinderopvang en ontvangen toeslag. Stichting Dynamiek wil in de toekomst dit aanbod ook zelf kunnen gaan doen. Daarvoor is het nodig dat ze ook onder de wet kinderopvang gaan vallen.

Als een gecombineerde groep wordt gevormd is het wel een vereiste dat de opvang voldoet aan alle kwaliteitseisen binnen de kinderopvang (zie kader in hoofdstuk 3). In Ridderkerk is de leidster van de peuterspeelzaal in dienst van de Stichting Kinderopvang Ridderkerk voor de uren die ze voor een gecombineerde groep staat. Zij heeft een opleiding op SPW3-niveau. Daarmee is gegarandeerd dat het personeel over de vereiste kwalificaties beschikt. Ook aan de kwaliteitseisen op het gebied van

Efficiënt gebruik van ruimten (Ridderkerk)

o.a. groepsgrootte, veiligheidseisen, accommodatie en inrichting is voldaan. De gecombineerde groep is gesitueerd op de kinderopvang.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘Er moeten niet teveel baby’tjes in een combinatiegroep zitten, dan wordt het te moeilijk om het echte peuterspeelzaalwerk te draaien. Verder kost het op elkaar afstemmen van praktische zaken veel tijd: de peuterspeelzaal werkt met lage tafeltjes op peuterhoogte, in het dagverblijf werken we om arbo-technische redenen aan hoge tafels. Hoe doen we dat als we een combinatiegroep draaien? Het verbouwen en inrichten van de locatie was inspirerend, maar kost ook veel energie.’

Welk succes hebben jullie geboekt?

‘Allereerst natuurlijk een heel efficiënt gebruik van de ruimten en materialen. Omdat we in een school zitten, komen er extra faciliteiten beschikbaar. Bijvoorbeeld de speelzaal. We maken, met gesloten portemonnee, over en weer gebruik van voorzieningen zoals een spellokaal of de koffieautomaat. Maar we merken ook dat allerlei activiteiten van de basisschool heel makkelijk worden doorgetrokken naar de 0 tot 4 jarigen.’

Voordelen van efficiënt gebruik van ruimten

Als kinderopvang, peuterspeelzaal en basisschool in één gebouw zitten, biedt dat efficiency-voordelen. Deze wetenschap is natuurlijk niet nieuw, dit was al bekend vóór de harmonisatie, sinds de opkomst van de brede scholen.

Delen van voorzieningen – Als voorschoolse voorzieningen in één gebouw met de basisschool zitten, is het mogelijk om samen een speellokaal te gebruiken. Voor de peuterspeelzaal of kinderdagverblijf alleen is zo'n voorziening doorgaans niet betaalbaar. Maar ook minder kostbare voorzieningen kunnen worden gedeeld, zoals de koffieautomaat met cappuccino van de school of de vaatwasser van de opvang.

Doorgaande lijn – Het kan lastig zijn om kinderen die al 3 jaar naar één en dezelfde groep van de kinderopvang gaan nog een interessant aanbod te geven als ze 3 jaar zijn. Dan slaat de verveling toe. Doordat ze binnen de school zitten, spelen de oudste peuters ook wel met de kleuters van de school. Dat maakt het voor deze kinderen leuk. Activiteiten van de basisschool kunnen toegankelijk worden gemaakt voor sommige peuters van het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal. Bijvoorbeeld op het gebied van sport en bewegen of de Kinderboekenweek en het voorleesontbijt.

Wat maakt het project tot een succes?

'Het is heel belangrijk dat je hardop blijft denken. Voor jezelf zijn sommige dingen heel gewoon, maar voor de ander niet. Door hardop te denken, uit te spreken hoe je dingen altijd doet, kun je met elkaar in overleg over hoe je het vanaf nu samen gaat doen. Verder moet je voldoende tijd nemen om elkaar te leren kennen: samen bespreken welke spullen je koopt, uit eten gaan, dat soort zaken. Ook moet je zorgen voor eerste succeservaringen die zichzelf gaan verkopen. Hier geldt dus niet zozeer 'bezint eer ge begint', maar: snel samen aan de slag. De praktische hindernissen die je

Efficiënt gebruik van ruimten (Ridderkerk)

daarna werkendeweg tegenkomt wil je dan ook echt graag oplossen, omdat je al succes in het samenwerken ervaren hebt.

Wat is het leukste aan dit project?

‘De toegevoegde waarde van het project is dat er een mooie mix van jonge en oude kinderen is. De allerjongsten profiteren van het aanbod dat de peuters krijgen. Omdat we in een school gevestigd zijn, is straks de stap naar school makkelijker te maken. Er zijn veel spontane en leerzame contacten tussen de kinderen van 0 tot 4 jaar en de kinderen van 4 tot 12 jaar. De jongste kinderen vinden het prettig dat hun oudere broertjes en zusjes in hetzelfde gebouw zitten. Dit heeft ook een aantrekkingskracht op de ouders. Vooral de allochtone ouders vinden het plezierig.

De kinderopvang is meer gefocust op het aanleren van zelfredzaamheid. Daar kan de peuterspeelzaal nog iets van opsteken. Omgekeerd profiteert de kinderopvang van de ontwikkelingsgerichte activiteiten van de peuterspeelzaal. Je leert dus op een andere manier naar je eigen werk te kijken omdat je zo dicht op het werk van een ander zit.’

Hoe gaan jullie verder?

‘Het zou mooi zijn als we deze aanpak ook naar andere delen van Ridderkerk kunnen uitbreiden. Verder willen we in samenwerking met Opstapje en Opvoedpunt Ridderkerk opvoedingsondersteuning aan onze ouders gaan aanbieden.

In de wijk is er niet zo heel veel voor de jeugd. Daarom werken we samen met SRS, de aanbieder van sport op school. We willen het bewegingsaanbod verbreden naar de 0 tot 4-jarigen en zorgen voor een aanbod op psychomotorisch gebied.’

8 Efficiënte inzet van personeel (Venray)

Naam Project	‘Een goede start voor het Brukske’ (wijk in Venray)
Wie doen mee	Stichting KinderWereld Venray, Stichting Peuterspeelzalen Venray
Wat doen we	Meer efficiënte van personeel, o.a. om een totaalpakket voor inburgeraars te kunnen aanbieden
Hoe doen we dat	Peuterspeelzaalwerk en kinderopvang onder een dak, binnen één stichting; uitwisseling van leidsters, kennis, materialen en ruimten
De toekomst	De nieuwe opzet is een voortraject voor kinderopvang in de brede school; een tweede locatie is wenselijk.

Hoe ziet het project er in grote lijnen uit?

‘KinderWereld is een voorbeeld van een nauwe samenwerking tussen kinderdagverblijf en peuterspeelzaal onder één dak, waarbij we het vanzelfsprekend vinden om te komen tot een uitwisseling van leidsters, kennis, materialen en zelfs kinderen. Door de samenwerking is het voor ouders mogelijk om gebruik te maken van zowel kinderopvang als peuterspeelzaalwerk. Op dagen dat ouders werken en de peuterspeelzaal open is, kunnen ze hun kind gewoon naar het kinderdagverblijf brengen. Een medewerker brengt het kind dan naar de peuterspeelzaal en haalt het na een paar uur weer op.

Het bijzondere aan KinderWereld is dat we naast kinderen uit de wijk Brukske, ook ouders die inburgeren verder willen helpen. De opvangtijden van de peuterspeelzaal zijn vaak niet voldoende voor ouders die een studie willen volgen of willen werken. De inburgeraars hebben dus opvang nodig op een kinderdagverblijf. Wij bieden kinderopvang aan terwijl ouders het inburgeringstraject volgen. Speciaal aan ons

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

project is dat we inburgeraars een totaalpakket aanbieden, van plaatsing tot aan het invullen van de aanvraag voor de toeslag bij de Belastingdienst.’

De inburgeraars die gebruik maken van de toeslag voor kinderopvang, volgen verplicht een inburgeringstraject op grond van de Wet inburgering. Deze verplichting is een voorwaarde om in aanmerking te komen voor de fiscale toeslag.

Totaalpakket voor inburgeraars

De kans om een moeilijk bereikbare doelgroep te bereiken kan worden vergroot door een totaalpakket aan te bieden.

Intake – Dit begint met een intake door een leidster of pedagogisch medewerker die een Marokkaanse of Turkse achtergrond heeft of zelf al heel lang in de wijk woont en de meeste mensen kent.

Spel aan huis – Na de intake komt deze medewerkster twee keer per maand bij de gezinnen thuis voor Spel-aan-huis. Behalve dat ouders bij de Spel-aan-huis consulente terecht kunnen met vragen, zien ze ook het belang van samenspelen, wat niet in alle culturen vanzelfsprekend is, belangrijk is. Dit, in combinatie met het ontwikkelingsstimuleringsprogramma op de kinderopvang, draagt bij aan een soepele overgang naar de basisschool.

Stappenplan voor inburgeraars – Bij het totaalpakket horen ook de activiteiten die beschreven zijn bij stappenplan voor inburgeraars.

Waarom begonnen jullie hieraan?

‘Wij signaleerden dat inburgering voor ouders met jonge kinderen stagneerde omdat alleen peuterspeelzaalopvang niet voldoende was voor ouders om scholing te volgen. De oplossing werd gevonden in de oprichting van Stichting Kinderwereld Venray:

kinderopvang in combinatie met opvang in de peuterspeelzaal, ruime openingstijden met daarbij een mooi educatief aanbod.’

Hoe is de samenwerking georganiseerd?

De stichting Peuterspeelzalen en de Stichting Kinderwereld Venray zijn ondergebracht in één stichting, die bestuurd wordt door tot het College van Bestuur van de Stichting Primair Onderwijs Venray. Het College van Bestuur voert personeelsbeleid en ziet toe op de kwaliteit van zowel kinderopvang als peuterspeelzaalwerk.

‘Doordat kinderopvang en peuterspeelzaalwerk deel uitmaken van één organisatie, kunnen wij onze twee betaalde peuterspeelzaalleidsters heel efficiënt inzetten. Op het moment dat er minder kinderen zijn, en er dus minder werk is op de peuterspeelzaal, wordt één leidster ingezet op het kinderdagverblijf. Het gaat om een gekwalificeerde leidster, op SPW3-niveau.

De kinderopvang- en peuterspeelzaalruimte liggen naast elkaar. Ze hebben ieder een eigen ingang, maar binnen loop je gemakkelijk van de ene naar de andere ruimte zonder het idee te hebben dat je een andere instelling inloopt. Op de plaats waar Kinderwereld zit, was eerst alleen een peuterspeelzaal. Die heeft een groot deel van de ruimte moeten afstaan aan het kinderdagverblijf. Hier zou je weerstand kunnen verwachten, maar de leidsters zeggen dat dit vooral hun blik verbreed heeft.

Wat betreft de financiën: de kosten voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk worden gescheiden in rekening gebracht. Ouders in Venray die gebruik maken van zowel kinderopvang als peuterspeelzaal, ontvangen dus twee rekeningen.

‘Het team speelt een grote rol in het succes. We hebben een team van hele goede leidsters die ook nog eens erg maatschappelijk betrokken zijn. Ouders komen de leidsters niet alleen op de opvang tegen, maar ook in de wijk, via Spel-aan-huis en in de moskee, hierdoor is er veel vertrouwen. Vooral voor het bereiken van de allochtone doelgroep is dit belangrijk.’

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Profiel van de leidsters

De personeelsleden van KinderWereld hebben uiteenlopende kwaliteiten. Dat vult elkaar uitstekend aan. Enkele voorbeelden:

Ervaren – De ene pedagogisch medewerker heeft veel ervaring in peuterspeelzaalwerk, woont sinds lange tijd in de wijk en kent er bijna iedereen. Zij heeft de kinderen van de medebewoners zien opgroeien. ‘Het duurt soms even voordat je het vertrouwen hebt van met name de allochtone ouders. Maar als je dat eenmaal gewonnen hebt, gaan zij ook echt voor je’.

Actief in de wijk – Een andere medewerker zit tevens in het bestuur van de moskee en werkt ook bij stichting Synthese (voorlichting). Respect voor elkaar, ongeacht hoe zij leven is haar credo. ‘Ik kom bij mensen thuis, zie veel, maar zal hier nooit met anderen over praten. Dit vertel ik ouders ook bij het eerste bezoek’.

Breed inzetbaar – Eén van de pedagogische medewerkers was peuterspeelzaalleidster en valt nu veel in bij de jongste groep van het kinderdagverblijf. ‘In het begin had ik wel twijfels. Mijn hart ligt bij de peuters. Maar door deze verandering heb ik ontdekt hoe leuk het is om met de hele kleintjes te werken. Afwisseling en verandering verbreedt je blik’. Haar advies aan andere leidsters is om open te staan voor elkaar. Zie elkaar niet als een bedreiging. Luister naar elkaar, werk samen ideeën uit en dan volgt de rest.

Waar is de meeste energie in gaan zitten? Wat zijn valkuilen?

‘Denk goed na over de externe communicatie. Als je er trots op bent dat de doelstellingen bereikt worden, en er in ons geval veel inburgeraars naar de opvang komen, communiceer dan niet dat het een opvang is voor alléén inburgeraars. Dit suggereert dat het om een zwarte opvang gaat, en dat kan ouders ervan weerhouden

om te kiezen voor deze opvang. Onze ervaring is dat zowel allochtone als autochtone ouders waarde hechten aan een gemengde opvang. Als de opvang eenmaal bekend staat als een zwarte opvang, is het moeilijk dit te doorbreken.'

Welk succes hebben jullie geboekt?

'We hebben ook gemerkt dat de bredere opvang een stimulans is voor ouders om te gaan werken of een opleiding te volgen. Dit komt vooral ouders die willen inburgeren ten goede. Kinderwereld heeft inmiddels een mooi stappenplan ontwikkeld voor de inburgeraars.'

Stappenplan voor inburgeraars

1. Gemeente roept mensen op om in te burgeren.
2. Gemeente laat aan Kinderwereld weten dat er een kind is van inburgeraars dat naar de opvang kan.
3. KinderWereld kijkt of er plaats is voor het kind.
4. Leidster van KinderWereld legt huisbezoek af; de ouders krijgen uitleg over wat nodig is om kinderopvang te regelen.
5. De ouder meldt zich aan bij ROC Gilde voor de inburgeringcursus.
6. Een administratief medewerkster gaat op bezoek om samen met de ouders de aanvraag in te dienen en administratieve zaken te regelen.
7. In de tijd tussen de aanvraag en de toekenning wordt geprobeerd het kind al te plaatsen.

Als de ouder hierna gaat werken, kunnen de kinderen ook op de opvang blijven. Ook hebben we door het samenwerkingsverband tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal de VVE voorzieningen kunnen uitbreiden met Spel-aan-Huis-consulenten en de orthopedagoog, ook voor kinderen die de kinderopvang bezoeken.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

‘Door inburgeraars een totaalpakket aan te bieden, gaan ouders meer participeren in de Nederlandse samenleving. Dit heeft indirect ook een positief effect op de kinderen. We merken al dat het bereik van doelgroepkinderen in deze wijk nu groter is en dat we meer kinderen jonger dan twee jaar bereiken. Aangezien we inzetten op ontwikkelingsstimulering op jonge leeftijd zal dit effect hebben op langere termijn.’

Wat kunnen anderen leren van dit project?

‘Het gemak waarmee de peuterspeelzaal en kinderopvang samenwerken en de ruimte delen is geweldig. Pedagogisch medewerkers van de kinderopvang en peuterleidsters komen elkaar dagelijks tegen. Voor ouders die niet genoeg hebben aan de opvang van de peuterspeelzaal is het gemakkelijk om ook gebruik te maken van de kinderopvang. Contact is snel gelegd, en de overstap voor de kinderen is heel vertrouwd en vanzelfsprekend. Het hele team is merkbaar enthousiast. De energie die vrij is gekomen door allerlei groepen samen te brengen om samen te werken is enorm.

We hebben gemerkt dat het belangrijk is om niet vanuit ons eigen belang te werken, maar om dit breder te zien. Door de samenwerking van Stichting KinderWereld Venray en Stichting Peuterspeelzalen Venray kan een gezamenlijk breder aanbod worden gerealiseerd en wordt er gebruik gemaakt van elkaars deskundigheid, vanuit verschillende invalshoeken. Je hebt niet alleen profijt van de ervaring van de kinderopvang en de peuterspeelzaal, maar ook van de orthopedagoog en de Spel-aan-huis consulente.

Om het bereik van doelgroepkinderen te vergroten zetten we onze activiteiten dan ook in de breedte neer, zowel van onderaf (het consultatiebureau) als van bovenaf (de basisschool), zie kader hierboven.

Samenwerking met jeugdgezondheidszorg 0-4 jarigen en basisschool

Om de ontwikkelingskansen van de kinderen van inburgeraard te vergroten, wordt niet alleen binen KinderWereld samengewerkt tussen kinderopvang en peuterspeelzaalwerk, maar ook met de jeugdgezondheidszorg (JGZ) en de basisschool.

Samenwerking met JGZ – Een medewerker van het consultatiebureau komt iedere maand op de kinderopvang. Dit wordt van te voren aangekondigd, en ouders kunnen hier op een hele laagdrempelige manier terecht met vragen. Het consultatiebureau geeft ook aan KinderWereld door welke jonge kinderen naar de peuterspeelzaal zouden moeten. KinderWereld zorgt er op haar beurt voor dat het kind versneld geplaatst wordt. Op deze manier wordt de drempel voor ouders telkens kleiner.

Samenwerking met basisscholen – Met de basisscholen in Venray vindt afstemming plaats met betrekking tot VVE. Er wordt op de peuterspeelzaal gewerkt met het programma Piramide, dat wordt doorgezet in groep 1 en 2 van de basisschool in de wijk. De doorgaande ontwikkelingslijn krijgt verder aandacht door een ‘warme’ overdracht als kinderen naar de basisschool gaan. Peuterleidsters en leerkrachten van groep 1 en 2 bespreken samen de kinderen die de overstap maken.

Afstemmingsoverleg – De peuterspeelzaal, het kinderopvangcentrum en de basisschool uit het Brukske zitten regelmatig met elkaar om tafel om hun educatieve programma op elkaar af te stemmen. Op deze manier wordt er voor kinderen van 2 tot 12 jaar een aaneengesloten educatief programma gecreëerd, wat de ontwikkeling van de kinderen positief stimuleert.

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Hoe gaan jullie verder?

‘Dat de samenwerking zoals die nu is doorgaat staat vast, de hele inrichting van de opvang is hierop aangepast. Daarnaast is deze nieuwe opzet een voortraject voor kinderopvang in de toekomstige Brede School. In het kader van de spreiding zou een tweede locatie wenselijk zijn. Of dat ook gaat gebeuren is nog niet zeker.’

9 Conclusies

De bezochte projecten zijn divers en hebben allemaal verschillende accenten. Dat maakt ze ieder op zich informatief, maar ook samen tot een inspirerend geheel. Het totaal overziend kunnen we enkele grote lijnen ontdekken, elementen die in meerdere projecten terugkeren. In dit laatste hoofdstuk beschrijven we deze. We gaan in op de inhoud en vorm van de samenwerking, de opbrengsten en het toekomstperspectief.

Inhoud

De zeven samenwerkingsprojecten zijn onder andere geselecteerd op inhoudelijke diversiteit. Elk van de geselecteerde projecten heeft een eigen primair aandachtsgebied. Naast verschillende inhoudelijke accenten zijn er ook veel overeenkomsten. Uit de beschrijvingen blijkt dat de meeste projecten zich richten op verscheidene aandachtsgebieden, die onderling met elkaar samenhangen.

Flexibiliteit aanbod – Bij de meeste projecten wordt gestreefd naar meer flexibiliteit in het aanbod, om tegemoet te komen aan de vraag van ouders. Op de vraag waarom men begonnen is met samenwerking, wordt stevast geantwoord dat de vraag van ouders aan het veranderen is. Er is veel behoefte aan flexibiliteit en langere openingstijden. Dit uit zich vaak in teruglopende bezetting van de peuterspeelzaal. Een aanbod van twee dagdelen van slechts enkele uren voldoet niet meer voor veel ouders. Maatregelen om het aanbod te flexibiliseren zijn verlengde openingstijden, waarbij kinderen soms in de loop van de dag worden overgedragen van de ene voorziening naar de andere; ook inkorten of afschaffen van de sluiting tijdens de zomer komt enkele malen voor.

Ontwikkelingsstimulering is een thema bij bijna alle projecten. Er wordt gezocht naar mogelijkheden om alle kinderen, van peuterspeelzaal en kinderdagverblijven, een kwalitatief goed VVE-aanbod te doen. Sommige samenwerkingsprojecten streven

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

hierbij nadrukkelijk naar een goede mix van kinderen met een verschillende achtergrond.

Personeelsbeleid – Verder wordt gewerkt aan vernieuwing van het personeelsbeleid en het beter benutten van beschikbare ruimtes. In de optiek van de betrokken organisaties is dit niet een doel op zich, maar een middel om een beter, meer eigentijds aanbod te realiseren.

Vorm

De projecten die in dit rapport zijn beschreven zijn vrijwel allemaal voorbeelden van samenwerking op de werkvloer. Groepen van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen worden gecombineerd, vaak om alle kinderen een ontwikkelingsstimulerend programma te kunnen bieden. Meestal gaat het om horizontale groepen, maar er is ook een voorbeeld van een combinatiegroep van een verticale groep in de kinderopvang met kinderen uit de peuterspeelzaal. Daartoe worden soms combinatiefuncties gecreëerd: pedagogisch medewerkers die werkzaam zijn op een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en/of buitenschoolse opvang.

In enkele gevallen wordt ook samenwerking gezocht met het basisonderwijs of met andere voorzieningen voor jonge kinderen, zoals de consultatiebureaus. Dat gebeurt meestal binnen bestaande samenwerkingsverbanden, zoals de brede school.

Niet bij alle projecten wordt al voldoende rekening gehouden met de organisatorische consequenties van de samenwerking. Bij de meeste projecten gaat men nog niet zover dat de peuterspeelzaal wordt 'omgelabeld' en opgenomen in het gemeentelijke register voor kinderopvang. Enerzijds is dit begrijpelijk. Sommige samenwerkingspartners zeggen letterlijk dat je niet altijd moet luisteren naar het spreekwoord 'Bezint eer ge begint', omdat dit de vaart en de energie uit de samenwerking haalt. Als je wilt pionieren, is de redenering, moet je soms gewoon maar aan de slag gaan en kijken hoe dat uitpakt. Dat neemt niet weg dat er praktijken voorkomen, die eenvoudigweg niet zijn toegestaan. Omdat geen volledige financiële harmonisatie plaatsvindt, zullen geldstromen voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk gescheiden moeten blijven.

In de nabije toekomst zal een oplossing moeten worden gezocht voor de tekortkomingen in de huidige vormen van samenwerking. We noemen de belangrijkste voorbeelden.

1. Als er samenwerking ontstaat op de werkvloer, moet wel zijn voldaan aan de kwaliteitseisen van de Wet Kinderopvang, indien ouders aanspraak willen maken op een fiscale toeslag. Daarvoor is het noodzakelijk dat het personeel op de groep het opleidingsniveau heeft dat is vereist is voor de kinderopvang. Ook op het gebied van groeps grootte, inrichting, veiligheid zijn er kwaliteitseisen. Daarom is een gecombineerde groep kinderopvang/peuterspeelzaalwerk alleen wenselijk op een instelling die geregistreerd is als kinderopvangcentrum. Dit is nog niet bij alle beschreven projecten de praktijk.
2. Een andere kwestie is het gescheiden houden van publieke en private geldstromen. Als kinderen gebruik maken van kinderopvang én peuterspeelzaalwerk (dat niet voldoet aan de kwaliteitseisen voor de kinderopvang), dienen ze daarvoor twee aparte rekeningen te krijgen. Daardoor wordt voorkomen dat er een beroep wordt gedaan op een fiscale toeslag voor peuterspeelzaalwerk dat door de gemeente wordt gesubsidieerd. Nu komt dat nog wel voor.
3. Een derde punt van aandacht is het risico op concurrentievervalsing als de gemeente de samenwerking financieel ondersteunt met een subsidie die de kinderopvang ten goede komt. Dit creëert ongelijkheid tussen kinderopvangcentra.

Opbrengsten

De nagestreefde flexibiliteit in het aanbod is in de meeste projecten al (grotendeels) bereikt. Er is een goede samenwerking op de werkvloer tot stand gekomen. In sommige gevallen is de dalende trend in de deelname aan het peuterspeelzaalwerk

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

gestopt. Andere opbrengsten zijn een meer efficiënt gebruik van personeel en van de beschikbare ruimtes.

Bij de vraag wat het project tot een succes maakt, kwamen veel organisaties met de reactie dat het uiteindelijk om mensen draait. Die moeten willen, kunnen, durven. Belangrijke voorwaarden die daarbij werden genoemd waren 'de tijd nemen', 'elkaar leren kennen' en elkaar vertellen wat je doet, hoe je werkt en wat je dwars zit.

De keerzijde van de succesfactor 'de tijd nemen' is dat je die tijd wel moet kunnen vrijmaken. Het proces van harmonisatie kan tijdrovend zijn, het is goed daarop bedacht te zijn. Verder brengt de harmonisatie veel regelwerk en afstemming met zich mee, op allerlei gebied: rechtspositioneel, inrichting van de ruimtes, communicatie met ouders.

Toekomst

Een veelgehoord ideaalbeeld voor de toekomst is een basisvoorziening voor 0 tot 6 of 12 jarigen. Met die basisvoorziening wil men kinderen optimaal in hun ontwikkeling ondersteunen en ouders zoveel mogelijk helpen bij het combineren van arbeid en zorg. Het is de bedoeling om daarbij ook het basisonderwijs en zorgvoorzieningen te betrekken. Voor een aantal geldt echter wel dat de financiering na 2011 nog onzeker is. Bij het denken aan een lange-termijnoplossing wordt gedacht aan nieuwe organisatorische constructies. Met het denken daarover verkeren instellingen veelal nog in een oriënterend stadium. Het lijkt erop dat ze gebaat zijn bij een duidelijk overzicht van de mogelijkheden om harmonisatie op een correcte en doelmatige wijze te organiseren.

Bijlage bij deel I

Tabel a: Aantal keer inhoudelijke en organisatorische verandering aangevinkt (aantallen pilots en percentages)

Aantal onderwerpen aangevinkt		Aantal	%
Inhoudelijke verandering (6 onderwerpen)	0	4	4,2
	1	29	30,2
	2	27	28,1
	3	23	24,0
	4	9	9,4
	5	3	3,1
	6	1	1,0
	Totaal	96	100,0
Organisatorische verandering (16 onderwerpen)	1	6	6,3
	2	15	15,6
	3	21	21,9
	4	16	16,7
	5	14	14,6
	6	8	8,3
	7	10	10,4
	8	2	2,1
	9	1	1,0
	10	3	3,1
	Totaal	96	100,0

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel b: Op welke wijze samenwerking bereiken?(aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Beleid maken	38	39,6
Ontwikkelen/opzetten (van bijv. programma, procedure, protocol)	56	58,3
Implementeren/invoeren (van bijv. aanpak, methode, vve-programma)	70	72,9
Aanschaffen (van bijv. materiaal)	29	30,2
Begeleiding inhuren	24	25,0
Cursus/scholing volgen	42	43,8
Samen leren	88	91,7
(Her)inrichten/delen ruimte	41	42,7
Anders	13	13,5

Tabel c: Voor wie wordt/is de subsidie ingezet? (aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
<i>Kinderen, nl.:</i>		
alle kinderen die de voorziening(en) bezoeken	35	36,5
0 - ca. 2-jarigen	1	1,0
0 - 4-jarigen	16	16,7
ca. 2 - 4-jarigen	44	45,8
kinderen met een achterstand, bijvoorbeeld op het gebied van taal	28	29,2
kinderen die extra zorg nodig hebben (bijv. fys. beperking, psych. of gedragsproblemen)	14	14,6
kinderen die niet of onvoldoende bereikt worden	11	11,5
anders	3	3,1
<i>Het team, nl.:</i>		
directie	28	29,2
stafmedewerkers / pedagogisch begeleiders	33	34,4
locatiemanagers	38	39,6
pedagogisch medewerkers	82	85,4
huishoudelijk personeel		
vrijwilligers	4	4,2
anders	7	7,3
<i>Ouders, nl.:</i>		
ouders die gebruik maken van de voorziening	39	40,6
ouders die niet of onvoldoende bereikt worden	16	16,7
anders	2	2,1

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel d: Binnen welk verband wordt het project uitgevoerd? (aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Alleen binnen de eigen instelling	8	8,3
Instellingen onder hetzelfde bestuur	12	12,5
Instellingen in dezelfde gemeente	48	50,0
Specifiek project of concept ('kindercentrum 0-4', brede school, oid)	22	22,9
Anders	6	6,3
Totaal	96	100,0

Tabel e: Organisatorische samenwerking (minimum en maximum scores, gemiddelden (1= niet, 2= nauwelijks, 3= in redelijke mate, 4= in sterke mate) en standaarddeviaties op de schaal en de items

	Min	Max	Gem	SD
Schaal samenwerking organisatorisch (alpha .86)	1	4	2,7	0,7
Uitwisselen van zakelijke informatie	1	4	2,7	1,0
Maken van afspraken over zakelijke taken en verantwoordelijkheden	1	4	2,8	1,0
Delen / gezamenlijk gebruik van ruimten	1	4	3,1	1,1
Delen / gezamenlijk gebruik van materialen	1	4	3,1	1,0
Samenbrengen van kinderen, naar leeftijd	1	4	3,1	1,1
Samenbrengen van kinderen om efficiënte voorschoolse educatie te kunnen bieden	1	4	3,1	1,1
Samenbrengen van kinderen om segregatie tegen te gaan	1	4	2,5	1,1
Personele afstemming: één team	1	4	2,7	1,2
Personele afstemming: één management	1	4	2,1	1,2
Personele afstemming: één salarieringsstelsel	1	4	1,3	0,8

Tabel f: Inhoudelijke samenwerking (minimum en maximum scores, gemiddelden (1= niet, 2= nauwelijks, 3= in redelijke mate, 4= in sterke mate) en standaarddeviaties op de schaal en de items

	Min	Max	Gem	SD
Schaal samenwerking inhoudelijk (alfa 0.85)	1,5	4,0	3,6	0,5
Uitwisselen van opvattingen/ervaringen	2	4	3,7	0,6
Maken van afspraken over inhoudelijke taken en verantwoordelijkheden	1	4	3,5	0,7
Ontwikkelen gemeenschappelijke visie	1	4	3,4	0,7
Formuleren van gemeenschappelijke doelen	1	4	3,5	0,7
Vinden van een draagvlak voor de samenwerking	2	4	3,7	0,6
Afstemming van werkwijzen	1	4	3,7	0,6
Pedagogische afstemming	1	4	3,6	0,7
Werken aan een geïntegreerd aanbod	1	4	3,6	0,8

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel g: Gerealiseerd hebben van beoogde verandering per terrein (aantallen pilots en percentages)

<i>Inhoudelijke verandering op het gebied van (n=96):</i>		Aantal	%
Curriculum / pedagogisch programma (n=42)	Niet gerealiseerd	8	19
	Gedeeltelijk gerealiseerd	29	69
	Grotendeels gerealiseerd	4	9.5
	Volledig gerealiseerd	1	2.4
Zorg (n=18)	Niet gerealiseerd	8	44.4
	Gedeeltelijk gerealiseerd	6	33.3
	Grotendeels gerealiseerd	4	22.2
	Volledig gerealiseerd	0	0.0
Kindvolgsysteem (n=17)	Niet gerealiseerd	6	35.3
	Gedeeltelijk gerealiseerd	7	41.2
	Grotendeels gerealiseerd	3	17.6
	Volledig gerealiseerd	1	5.9
Pedagogisch klimaat (n=42)	Niet gerealiseerd	12	28.6
	Gedeeltelijk gerealiseerd	23	54.8
	Grotendeels gerealiseerd	7	16.7
	Volledig gerealiseerd	0	0.0
Visie / concept (n=41)	Niet gerealiseerd	5	12.2
	Gedeeltelijk gerealiseerd	18	43.9
	Grotendeels gerealiseerd	15	36.6
	Volledig gerealiseerd	3	7.3
<i>Verandering in organisatie van de instelling(en) en personeelsbeleid:</i>		Aantal	%
Uitbreiding en/of wijziging van taken van het personeel (n=29)	Niet gerealiseerd	7	24.1
	Gedeeltelijk gerealiseerd	11	37.9
	Grotendeels gerealiseerd	9	31
	Volledig gerealiseerd	2	6.9
Inzetten van ander personeel dan pedagogisch medewerkers (n=8)	Niet gerealiseerd	1	12.5
	Gedeeltelijk gerealiseerd	4	50
	Grotendeels gerealiseerd	2	25
	Volledig gerealiseerd	1	12.5

Vervolg tabel g

<i>Verandering in organisatie van de instelling(en) en personeelsbeleid:</i>		Aantal	%
Integraal personeelsbeleid/ beoordelingsbeleid (n=3)	Niet gerealiseerd	1	33.3
	Gedeeltelijk gerealiseerd	1	33.3
	Grotendeels gerealiseerd	0	0.0
	Volledig gerealiseerd	1	33.3
Professionalisering (n=37)	Niet gerealiseerd	6	16.2
	Gedeeltelijk gerealiseerd	20	54.1
	Grotendeels gerealiseerd	7	18.9
	Volledig gerealiseerd	4	10.8
Kwaliteitsbeleid / kwaliteitszorg (n=26)	Niet gerealiseerd	9	34.6
	Gedeeltelijk gerealiseerd	13	50
	Grotendeels gerealiseerd	2	7.7
	Volledig gerealiseerd	2	7.7
Inzet op nieuwe of verbeterde samenstelling groepen kinderen naar leeftijd (n=23)	Niet gerealiseerd	4	17.4
	Gedeeltelijk gerealiseerd	9	39.1
	Grotendeels gerealiseerd	8	34.8
	Volledig gerealiseerd	2	8.7
Inzet op nieuwe of verbeterde samenstelling groepen kinderen naar soc. econ. en/of etnische achtergrond (n=4)	Niet gerealiseerd	0	0.0
	Gedeeltelijk gerealiseerd	4	100.0
	Grotendeels gerealiseerd	0	0.0
	Volledig gerealiseerd	0	0.0
Samenwerking tussen 1 of meer psz en 1 of meer kinderdagverblijven (n=90)	Niet gerealiseerd	10	11.1
	Gedeeltelijk gerealiseerd	32	35.6
	Grotendeels gerealiseerd	31	34.4
	Volledig gerealiseerd	17	18.9
Samenwerking met basisonderwijs (n=27)	Niet gerealiseerd	4	14.8
	Gedeeltelijk gerealiseerd	14	51.9
	Grotendeels gerealiseerd	8	29.6
	Volledig gerealiseerd	1	3.7

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Vervolg tabel g

<i>Verandering in organisatie van de instelling(en) en personeelsbeleid:</i>		Aantal	%
Samenwerking met andere instelling(en) (n=13)	Niet gerealiseerd	4	30.8
	Gedeeltelijk gerealiseerd	1	7.7
	Grotendeels gerealiseerd	8	61.5
	Volledig gerealiseerd	0	0.0
PR/ informatievoorziening (ouders, wijk, etc.) (n=26)	Niet gerealiseerd	6	23.1
	Gedeeltelijk gerealiseerd	15	57.7
	Grotendeels gerealiseerd	4	15.4
	Volledig gerealiseerd	1	3.8
Vergroten van bereik en/of toegankelijkheid van gebouw en/of buitenruimte (n=13)	Niet gerealiseerd	6	46.2
	Gedeeltelijk gerealiseerd	3	23.1
	Grotendeels gerealiseerd	4	30.8
	Volledig gerealiseerd	0	0.0
Vergroten van gebruiksmogelijkheden van gebouw en/of buitenruimte (n=34)	Niet gerealiseerd	6	17.6
	Gedeeltelijk gerealiseerd	10	29.4
	Grotendeels gerealiseerd	12	35.3
	Volledig gerealiseerd	6	17.6
Gezamenlijk gebruik van gebouw en/of voorzieningen (n=49)	Niet gerealiseerd	7	14.3
	Gedeeltelijk gerealiseerd	11	22.4
	Grotendeels gerealiseerd	14	28.6
	Volledig gerealiseerd	17	34.7

Tabel h: Gerichtheid op aandachtsgebieden (aantallen pilots en percentages)

		Aantal	%
Een gevarieerd aanbod (naar openingstijden/opvangmogelijkheden)	niet op gericht	35	36,5
	enigszins op gericht	24	25,0
	sterk op gericht	37	38,5
	Totaal	96	100,0
Een kwalitatief hoogstaand ontwikkelingsstimulerend programma voor alle kinderen	niet op gericht	8	8,3
	enigszins op gericht	22	22,9
	sterk op gericht	66	68,8
	Totaal	96	100,0
Een goed bereik van alle kinderen die voorschoolse educatie nodig hebben	niet op gericht	18	18,8
	enigszins op gericht	24	25,0
	sterk op gericht	54	56,3
	Totaal	96	100,0
Een goede mix van kinderen van verschillende (sociaaleconomische, etnische) achtergronden	niet op gericht	38	39,6
	enigszins op gericht	32	33,3
	sterk op gericht	26	27,1
	Totaal	96	100,0
Samenwerking met het basisonderwijs	niet op gericht	28	29,2
	enigszins op gericht	39	40,6
	sterk op gericht	29	30,2
	Totaal	96	100,0
Samenwerking met andere instellingen op het terrein van zorg en welzijn	niet op gericht	36	37,5
	enigszins op gericht	42	43,8
	sterk op gericht	18	18,8
	Totaal	96	100,0

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Vervolg tabel h

		Aantal	%
Een efficiënt gebruik van ruimten	niet op gericht	20	20,8
	enigszins op gericht	21	21,9
	sterk op gericht	55	57,3
	Totaal	96	100,0
Een efficiënte inzet van personeel	niet op gericht	21	21,9
	enigszins op gericht	31	32,3
	sterk op gericht	44	45,8
	Totaal	96	100,0

Tabel i: Mate van gerealiseerd hebben van de samenwerking tussen peuterspeelzaal(zalen) en kinderdagverblijf(ven) (aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Niet gerealiseerd	10	11.1
Gedeeltelijk gerealiseerd	32	35.6
Grotendeels gerealiseerd	31	34.4
Volledig gerealiseerd	17	18.9
Totaal	90	100

Tabel j: Mate van realisatie van aandachtsgebieden (aantallen pilots en percentages)

		Aantal	%
Een gevarieerd aanbod (naar openingstijden/opvangmogelijkheden) (n=61)	nog aan beginnen	12	19,7
	eerste stappen gezet	27	44,3
	halverwege	9	14,8
	ver gevorderd	8	13,1
	(vrijwel) gerealiseerd	5	8,2
Een kwalitatief hoogstaand ontwikkelings-stimulerend programma voor alle kinderen (n=88)	nog aan beginnen	16	18,2
	eerste stappen gezet	36	40,9
	halverwege	16	18,2
	ver gevorderd	15	17,0
	(vrijwel) gerealiseerd	5	5,7
Een goed bereik van alle kinderen die voorschoolse educatie nodig hebben (n=78)	nog aan beginnen	16	20,5
	eerste stappen gezet	21	26,9
	halverwege	18	23,1
	ver gevorderd	19	24,4
	(vrijwel) gerealiseerd	4	5,1
Een goede mix van kinderen van verschillende (sociaaleconomische, etnische) achtergronden (n=58)	nog aan beginnen	15	25,9
	eerste stappen gezet	18	31,0
	halverwege	10	17,2
	ver gevorderd	14	24,1
	(vrijwel) gerealiseerd	1	1,7
Samenwerking met het basisonderwijs (n=68)	nog aan beginnen	12	17,6
	eerste stappen gezet	25	36,8
	halverwege	9	13,2
	ver gevorderd	18	26,5
	(vrijwel) gerealiseerd	4	5,9

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Vervolg tabel j

		Aantal	%
Samenwerking met andere instellingen op het terrein van zorg en welzijn (n=60)	nog aan beginnen	9	15,0
	eerste stappen gezet	20	33,3
	halverwege	9	15,0
	ver gevorderd	21	35,0
	(vrijwel) gerealiseerd	1	1,7
Een efficiënt gebruik van ruimten (n=76)	nog aan beginnen	7	9,2
	eerste stappen gezet	19	25,0
	halverwege	9	11,8
	ver gevorderd	23	30,3
	(vrijwel) gerealiseerd	18	23,7
Een efficiënte inzet van personeel (n=75)	nog aan beginnen	8	10,7
	eerste stappen gezet	27	36,0
	halverwege	14	18,7
	ver gevorderd	16	21,3
	(vrijwel) gerealiseerd	10	13,3

Bijlage

Tabel k: Tevredenheid: minimum- en maximumscores, gemiddelden (1= niet, 2= nauwelijks, 3= in redelijke mate, 4= sterk van toepassing) en standaarddeviaties op de schaal en items

	Min	Max	Gem	SD
Schaal tevredenheid (alfa =.74)	1	4	2,9	0,7
Wij zijn tevreden over de verandering	1	4	2,9	0,8
De verandering verloop stroef/traag (gehercodeerd)	1	4	2,9	0,9
We zijn tevreden over de (voorlopige) opbrengsten	1	4	2,9	0,8
De verandering heeft (tot nu toe) geleid tot wat we ervan verwacht hadden	1	4	2,9	0,9

Tabel l: Mate van ingrijpendheid van de met het project beoogde verandering voor de betrokken instelling(en)(aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Nauwelijks ingrijpend	3	3,1
Enigszins ingrijpend	31	32,3
Tamelijk ingrijpend	51	53,1
Zeer ingrijpend	6	6,3
Dat verschilt per aan de verbetering deelnemende instelling,	5	5,2
Totaal	96	100,0

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel m: Knelpunten en belemmeringen (min. en max. scores, gemiddelde scores, 1 = geen, 2 = in enige mate, 3 = in sterke mate, 4 = in zeer sterke mate, en standaarddeviaties)

	Min	Max	Gem.	SD
Financiën	1	4	1,9	0,9
Tijd	1	4	2,3	0,8
Ruimte / huisvesting / verbouwing	1	4	1,4	0,7
Houding / gedrag gemeente	1	4	1,4	0,8
Houding / gedrag bestuur	1	4	1,1	0,5
Draagvlak personeel	1	4	1,6	0,7
Hoeveelheid personeel (naar kind-leiding-ratio)	1	4	1,5	0,7
Personele inzet (beschikbaarheid)	1	4	1,7	0,8
<i>Verschillen tussen psz. en kdv. op het punt van:</i>				
Financiële regelingen en bepalingen	1	4	2,3	1,1
Wettelijke regelingen en bepalingen	1	4	2,3	1,0
Pedagogisch - didactische aanpak	1	4	1,8	0,6
Scholing / opleidingsniveau van personeel	1	4	1,5	0,7
Type aanbod (hele / halve dagopvang, deeltijdopvang)	1	4	1,9	1,0
Houding personeel	1	4	1,7	0,8
Houding / draagvlak ouders	1	4	1,3	0,6
Wijze van aansturing	1	4	1,7	0,7
Werkcultuur/ houding / focus	1	3	1,9	0,7
Overleg - / vergadercultuur	1	4	1,5	0,7

Tabel n: Mate van stimulans van de subsidie (aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Geen stimulans	2	2,1
Kleine stimulans	13	13,5
Tamelijk grote stimulans	45	46,9
Grote stimulans	36	37,5
Totaal	96	100,0

Tabel o: Tevredenheid met aspecten van de subsidieregeling (aantallen pilots en percentages; n=96)

		Aantal	%
Omvang van de subsidie	niet tevreden	3	3,1
	enigszins tevreden	18	18,8
	tamelijk tevreden	51	53,1
	zeer tevreden	24	25,0
Wijze van aanvragen	niet tevreden	6	6,3
	enigszins tevreden	37	38,5
	tamelijk tevreden	41	42,7
	zeer tevreden	12	12,5
Wijze van verantwoording afleggen	niet tevreden	1	1,0
	enigszins tevreden	21	21,9
	tamelijk tevreden	54	56,3
	zeer tevreden	20	20,8
Mate waarin de subsidie positief bijdraagt aan organisatie(s)	niet tevreden	1	1,0
	enigszins tevreden	8	8,3
	tamelijk tevreden	39	40,6
	zeer tevreden	48	50,0
Kans die de subsidie biedt om samenwerking tussen peuterspeelzalen en kinderopvang lokaal vorm te geven	niet tevreden	1	1,0
	enigszins tevreden	10	10,4
	tamelijk tevreden	24	25,0
	zeer tevreden	61	63,5
Kans die de subsidie biedt om samenwerking in eigen tempo tot stand te brengen	niet tevreden	4	4,2
	enigszins tevreden	23	24,0
	tamelijk tevreden	30	31,3
	zeer tevreden	39	40,6

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel p: Tevredenheid met de subsidie, (minimum en maximumscores, gemiddelden, 1= niet tevreden, 2= enigszins tevreden, 3= tamelijk tevreden, 4= zeer tevreden), standaarddeviaties

	Min	Max	Gem.	SD
Omvang van de subsidie	1	4	3,0	0,8
Wijze van aanvragen	1	4	2,6	0,8
Wijze van verantwoording afleggen	1	4	3,0	0,7
Mate waarin de subsidie positief bijdraagt aan uw organisatie(s)	1	4	3,4	0,7
Kans die de subsidie biedt om samenwerking tussen peuterspeelzalen en kinderopvang lokaal vorm te geven	1	4	3,5	0,7
Kans die de subsidie biedt om samenwerking in eigen tempo tot stand te brengen	1	4	3,1	0,9

Tabel q: Toekomst van de samenwerking(aantallen pilots en percentages)

<i>Toekomst van de samenwerking</i>	Aantal	%
Deze wordt niet voortgezet	3	3,1
Blijft aanwezig voor de doelen waarvoor het subsidieproject is opgezet	41	42,7
Deze wordt (vermoedelijk) uitgebreid	52	54,2
Totaal	96	100

Tabel r: Functies van de respondenten (aantallen pilots en percentages)

	Aantal	%
Directeur/locatiemanager van peuterspeelzaal / kinderdagverblijf	40	41,7
Stafmedewerkers / pedagogisch begeleider	18	18,8
Bestuurslid	1	1,0
<i>Anders, namelijk:</i>	37	38,5
Projectmanager	3	3,1
Coördinator peuterspeelzalen	5	5,2
Adjunct directeur	2	2,1
Adviseur	1	1,0
Regiomanager peuterspeelzalen en kinderdagverblijven	3	3,1
Projectleider	3	3,1
Directielid MKZ kinderopvang	1	1,0
Procesbegeleider	7	7,3
Teamleider/projectbeheerder	1	1,0
Leidinggevende kinderdagverblijf	1	1,0
Directeur van beide stichtingen	1	1,0
Manager kinderdagverblijf en peuterspeelzaal	2	2,1
Algemeen directeur	1	1,0
VVE coördinator	1	1,0
Stafmedewerker kinderdagverblijf en coördinator peuterspeelzaal	1	1,0
Directielid organisatie (raad van bestuur)	1	1,0
Manager relatiebeheer	2	2,1
Hoofd	1	1,0
Totaal	96	100,0

De samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen in het kader van de harmonisatie.

Tabel s: Startjaar van het project (aantallen pilots en percentages)

Startjaar project	Aantal	%
2008	27	28,1
2009	69	71,9
Totaal	96	100,0

Tabel t: Beoogd eindjaar van het project (aantallen pilots en percentages)

Beoogd eindjaar project	Aantal	%
2009	10	10,4
2010	83	86,5
2011	3	3,1
Totaal	96	100,0

Recent uitgegeven Kohnstamm Instituut rapporten

- 845 Veen, I. van der & Derriks, M., m.m.v. van der Hoeven A.
Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2008/2009
- 844 Stams, G.J.J.M., Top Eem van der, M., Limburg, S., Vugt van E.S., Laan
van der, P.H
Implementatie en doelmatigheid van de Deltamethode Gezinsvoogdij
- 843 Hermanns, J., Koopman, P.N.J.
Dossiers Kansrijk Zuidoost
- 842 Veen, A., Daalen, M.M. van, Heurter, A.M.H.
Doorgaande leerlijnen voor- en vroegschoolse educatie
- 841 Breetvelt, I.S., Limburg, H., Genderen, M. van, Boonstra, F.N., Peetsma,
T.T.D.
Oorzaken toename geïndiceerde leerlingen cluster 1
- 840 Blok, H., Triesscheijn, B., Karsten, S.
Vervangend onderwijs aan kinderen van ouders met een richtingbezwaar;
aanvullend onderzoek
- 839 Emmelot, Y., Karsten, S., Roeleveld, J.
Segregatie in het basisonderwijs in Almere
- 838 Vrieze, G., Daalen M.M. van, Wester, M.
Ruimte van de leraar
- 837 Derriks, M.
'Doen wat helpt'
- 836 Glauvé, M., Verbeek, F., Felix, C.
Onderzoek naar de stand van zaken en effecten van de ontwikkeling van
'les- en examenmateriaal en docentstages' in het kader van het FES-
project
- 835 Hermanns, J., Daalen M.M. van, Felix, C.
Doeltreffendheid in de frontlijn
- 834 Oud, W., Emmelot, Y.
De visitatieprocedure cultuurprofiel scholen

Deze rapporten zijn te bestellen via:

<http://www.kohnstammstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm>